

A thick dark blue vertical bar is positioned on the left side of the page. From the bottom of this bar, several thin, light blue lines curve upwards and outwards, creating an abstract, grass-like or reed-like pattern.

Wie sporten er meer in Nederland?

Een onderzoek naar verschillen in
sportdeelname voor individuele en
gemeentekkenmerken

Wendy Gooskens (s4841840)
Scriptiebegeleider: Marijn Scholte
Master Sociologie: beleidsonderzoek en toegepast
onderzoek
Radboud Universiteit Nijmegen
Datum: 2 augustus 2017

Voorwoord

Dit onderzoek is gedaan als afsluiting van de master Sociologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en in samenhang met mijn stage bij het Mulier Instituut. Voor mijn masteropleiding heb ik een van Februari 2017 tot en met Augustus 2017 stage gelopen bij het Mulier Instituut in Utrecht. Daarbij heb ik in onder begeleiding en in samenwerking met Remko van den Dool een onderzoek gedaan naar de sportdeelname in Nederland. De Nederlandse overheid heeft te kennen gegeven dat het een gezonde en vitale samenleving wil, waarin iedereen voldoende beweegt. Er is hier een onderzoek gedaan naar de sportdeelname van verschillende bevolkingsgroepen in Nederland en naar de invloed van gemeentekennmerken op de sportdeelname. Om te bekijken of er verschillen bestaan tussen diverse groepen in de samenleving als het om hun sportdeelname gaat.

Hierbij is gebruikgemaakt van gegevens uit de Gezondheidsenquête over de periode 2010 tot en met 2015, verkregen via Remote Access van het Centraal Bureau van de Statistiek. Daarnaast zijn gegevens uit Iv3-data gebruikt voor het verkrijgen van informatie over gemeentelijke uitgaven ten aanzien van sport.

Graag wil ik Marijn Scholte bedanken voor de waardevolle feedback en begeleiding vanuit de Radboud Universiteit. Daarnaast wil ik ook graag Remko van den Dool bedanken voor de begeleiding van mijn stage bij het Mulier Instituut.

Tilburg, augustus 2017

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Inhoudsopgave.....	2
Samenvatting.....	3
1. Inleiding.....	5
1.1 Aanleiding.....	5
1.2 Hoofd- en deelvragen.....	8
2. Theorie en hypothesen.....	9
2.1 Verschillen tussen bevolkingsgroepen.....	9
2.2 Invloed van gemeente.....	17
3. Onderzoeksaanpak.....	18
3.1 Onderzoeksopzet en data.....	18
3.2 Operationalisering.....	19
3.2.1 Afhankelijke variabele.....	20
3.2.2. Onafhankelijke variabelen: individuele kenmerken.....	20
3.2.3 Onafhankelijke variabelen: gemeentekenmerken.....	22
3.3 Analysemethode.....	24
4. Resultaten.....	24
4.1 Bivariate analyse.....	24
4.2 Regressie analyse.....	28
4.2.1 Sportdeelname naar bevolkingsgroepen.....	31
4.2.2 Sportdeelname met gemeentekenmerken.....	34
5. Conclusie en discussie.....	36
6. Beleidsadvies.....	39
7. Bijlagen.....	44
7.1 Factoranalyse: tabel 4.....	44
7.2 Literatuurlijst.....	44

Samenvatting

In artikel is onderzoek gedaan naar de verschillen in sportdeelname onder bevolkingsgroepen in Nederland en in hoeverre gemeentekennmerken hier een rol bij spelen. In 2009 heeft het kabinet te kennen gegeven dat zij de ambitie van het NOC*SNF nastreven om Nederland meer op de kaart te zetten als (top)sportland (TK, nr. 30234-25). Daarnaast benadrukt het kabinet ook steeds meer het belang van sporten voor de gezondheid. Het kabinet streeft naar een Nederlandse bevolking die fit en vitaal is, waarbij onder alle lagen van de bevolking een actieve en gezonde leefstijl is ingeburgerd (TK, nr. 30234-25). Hierbij is sport en bewegen net zo van belang als een gezonde voeding. Verder is in eerder onderzoek nog maar weinig gekeken naar het gemeenteniveau en de invloed daarvan op sportdeelname, terwijl de gemeente financieel de grootste bijdrager is aan de sportsector (Hoekman & van den Dool, 2015). In eerdere pogingen zijn wel afzonderlijke gemeente onderzoeken naar sportdeelname vergeleken (Hoekman & van der Dool, 2009), maar dit bleek niet heel makkelijk. Dit omdat die afzonderlijke onderzoeken te veel van elkaar verschillen. Daarom wordt in dit onderzoek een nieuwe poging gedaan om ook het gemeenteniveau mee te nemen in het onderzoek naar verschillen in sportdeelname.

Deze punten leiden tot de volgende probleemstelling waar antwoord op gegeven dient te worden in dit onderzoek: *Welke verschillen zijn er tussen bevolkingsgroepen in hun sportdeelname in de gemeenten van Nederland en in hoeverre zijn deze verschillen te verklaren door individuele en gemeentekennmerken?*

Deze probleemstelling is onderverdeelt in drie deelvragen: In hoeverre zijn er verschillen tussen bevolkingsgroepen wat betreft hun sportdeelname in de gemeenten van Nederland? In hoeverre zijn de verschillen te verklaren door individuele en gemeentekennmerken? En in hoeverre hangen deze verschillen in gemeenten samen met het lange termijnbeleid ten aanzien van sport in deze gemeenten? Er zijn in het totaal zes individuele kenmerken en twee gemeentekennmerken onderzocht. De zes individuele kenmerken zijn: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, etniciteit, de mate van het hebben een beperking en subjectieve gezondheid. Daarnaast zijn de stedelijkheid van een gemeente en de uitgaven van gemeenten (per inwoner) ten aanzien van sport meegenomen als gemeentekennmerken.

Om de verwachtingen over deze individuele en gemeentekennmerken te toetsen is gebruikgemaakt van de Gezondheidsenquête over de periode 2010 tot en met 2015. Dit is een onderzoek naar de gezondheid, leefstijl een preventief gedrag van Nederlandse bevolking. Daarnaast is voor de gemeentelijke uitgaven ten aanzien van sport gebruikgemaakt van Iv3-data, hierin staan per gemeente de sport gerelateerde uitgaven.

De resultaten laten zien dat er verschillen bestaan tussen bevolkingsgroepen in de mate waarin zij sporten. Zo laten de resultaten van individuele kenmerken zien dat de sportdeelname van mannen hoger ligt dan bij vrouwen. Ouderen hebben een lagere sportdeelname dan jongeren. Daarnaast ligt de

sportdeelname van hoger opgeleiden hoger dan van lager opgeleiden. Onder etnische groepen zijn ook verschillen te vinden, zo ligt de sportdeelname van niet-westerse migranten lager dan bij autochtonen. Hierbij blijkt ook dat de sportdeelname van vrouwelijke westerse migranten lager ligt dan bij mannelijke westerse migranten. Naarmate personen een ernstigere beperking hebben, neemt hun sportdeelname af. Ten slotte blijkt voor het laatste individuele kenmerk dat personen die van mening zijn dat ze een slechtere gezondheid hebben een lagere sportdeelname hebben dan personen die vinden dat ze een goede gezondheid hebben. Bij de gemeentekennmerken komt naar voren dat een grotere stedelijk van een gemeente leidt naar een hogere sportdeelname in de gemeente en dat hogere uitgaven van gemeenten aan sport gerelateerde investeringen leiden tot een hogere sportdeelname in die gemeente.

Op basis van deze resultaten kan worden teruggekomen op de deelvragen van dit onderzoek. Er bestaan daadwerkelijk verschillen tussen bevolkingsgroepen wat betreft hun sportdeelname en deze verschillen kunnen worden verklaard door zowel individuele als gemeentekennmerken. Waarbij ook een samenhang bestaat met het lange termijnbeleid ten aanzien van sport in gemeenten, in dit geval de gemeentelijke uitgaven (per inwoner) aan sport. Maar deze samenhang is alleen te vinden als gemeentekennmerken op individueel niveau zijn meegenomen, op gemeenteniveau blijken geen verschillen te zijn in gemeenten wat betreft de sportdeelname van de groepen.

Naar aanleiding van de resultaten uit dit onderzoek kan een advies worden gegeven aan de Nederlandse overheid en het ministerie van Volksgezondheid, Wetenschap en Sport. Zij zijn in 2012 al begonnen aan het project 'Sport en Beweging in de Buurt', waarbij de focus ligt op het verbeteren van de verbindingen tussen sportaanbieders en lokale partijen. Het doel hierbij is om ervoor te zorgen dat er voor iedereen een mogelijkheid bestaat om te sporten of bewegen in de buurt. Op basis van de resultaten uit dit huidige onderzoek kan het advies worden gegeven om door te gaan met dit project en het waar nodig uit te breiden. Er is voor vijf verschillende groepen een advies gegeven voor een eventuele toepassing of uitbreiding van het project. Een van deze adviezen is dat er via sportbuurtcoaches, die twee partijen met elkaar in verbindingen kunnen brengen, een verbetering van de sportdeelname van lager opgeleiden kan zijn. Door bij een bedrijf met relatief veel lager opgeleiden bijvoorbeeld een fitnessruimte te maken of een klein sportveldje naast het gebouw, waardoor werknemers meteen na het werk of tijdens een pauze de mogelijkheid hebben om te gaan sporten. Een ander advies is om ook in minder stedelijke gemeente ervoor te zorgen dat er voldoende ruimte en mogelijkheden zijn om te sporten. Dit kan bijvoorbeeld door een buurtcentrum zo in te richten dat er in de avonden gesport kan worden door verschillende groepen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Nederland Sportland? Over het algemeen is het aandeel sporters in Nederland licht gestegen de afgelopen jaren van 64 procent (in 2006) naar 67 procent in 2014, dit betreft het aandeel dat minstens 12 keer per jaar sport (Collard & Pulles, 2015). Maar bepaalde groepen blijven achter in hun deelname aan sport, zoals ouderen en lager opgeleiden (Tiessen-Raaphorst, 2015). Daarnaast blijkt er ook weinig duidelijk te zijn over de verschillen tussen gemeenten in sportdeelname, daar is nog maar weinig onderzoek naar gedaan. Daarom wordt er in dit onderzoek gekeken naar verschillen in sportdeelname tussen bevolkingsgroepen en naar verschillen tussen gemeenten in Nederland.

In 2009 heeft het kabinet de ambitie laten blijken om Nederland meer op de kaart te zetten als (top)sportland (TK, nr. 30234-25). Dit in reactie op het ‘Olympisch Plan 2028’ van het NOC*NSF, waarin zij ernaar streven heel Nederland in 2028 naar een Olympisch niveau te krijgen en als mogelijke uitkomst de Olympische en Paralympische Spelen van 2028 naar Nederland te halen (TK, bijlage 26527). Met heel Nederland naar een Olympisch niveau bedoelen ze zowel topsport als recreatief en zowel actief als passief. Hierbij gaat het, behalve bij de topsporters, vooral om de beleving van sport op Olympisch niveau. Een van de doelstellingen die in het Olympisch Plan 2028 naar voren komt, is om 75 procent van de Nederlanders regelmatig aan het sporten te krijgen. Dit zou moeten worden gehaald doormiddel van het creëren van een faciliterende omgeving; voldoende sportaccommodaties en de bereikbaarheid hiervan verbeteren. En het creëren van een breedtesportcultuur in Nederland, waarbij ervoor gezorgd wordt dat sporten wordt gezien als de norm. Hier zouden gemeenten voor het grootste gedeelte voor moeten zorgen. Gemeenten zijn de hoofdverantwoordelijke als het gaat om het faciliteren van de lokale sportbeoefening en ze hebben ook het grootste aandeel in de financiering van de sportsector (Hoekman & van den Dool, 2015).

In het verlengde en met behulp van het Olympisch plan van het NOC*NSF heeft het kabinet de ambitie uitgesproken om ervoor te zorgen dat de Nederlandse bevolking in 2028 fit en vitaal is, dat een actieve en gezonde leefstijl onder alle lagen van de bevolking is ingeburgerd (TK, nr. 30234-25). In ditzelfde Tweede Kamerstuk wordt vervolgens besproken dat een actieve en gezonde leefstijl niet alleen belangrijk voor topsporters, maar ook voor alle andere burgers in Nederland, waarbij sport en bewegen net zo belangrijk is als een gezonde voeding. Zo zou de arbeidsproductiviteit toenemen bij werknemers die mentaal en fysiek fit zijn. Daarnaast wordt benoemd dat ouderen langer in goede gezondheid leven als ze fit zijn en het helpt ook met de kosten voor de gezondheidszorg in toom te houden.

Naast dit Olympische plan en de uitgesproken ambitie van het kabinet blijft sport een belangrijk onderdeel van de samenleving, zowel voor individuen als voor de overheid. Omdat sporten of voldoende bewegen, naast dat het leuk is, een bijdrage kan leveren aan de samenleving. Uit een brief

aan de Tweede Kamer blijkt dat sport en bewegen kunnen worden ingezet voor de verbetering van onder andere gezondheid, educatie, burgerschap, sociale leefbaarheid, fysieke leefomgeving, economie en internationale samenwerking (TK, nr. 30234-150). Dit komt ook uit verschillende onderzoeken naar voren: o.a. Boonstra en Hermens (2011); Warburton, Nicol en Bredin (2008); Coalter (2007). Daarnaast wordt sport de afgelopen jaren gezien als een middel om de situatie van bepaalde groepen in de samenleving te verbeteren. Hierbij kan gedacht worden aan het stimuleren van sociale integratie of een vermindering van delinquent gedrag bij kwetsbare groepen jongeren (Collins & Kay, 2003). Gemeenten en de overheid kunnen hierop inspelen met hun beleidsplannen, waarbij sport en bewegen worden ingezet om posities van bepaalde groepen te verbeteren of het vergroten van cohesie in de gemeente.

De overheid kan hier op verschillende manieren op inspringen. Een van die manieren is door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in een brief aan de Tweede Kamer benadrukt, namelijk het combineren van verschillende beleidsvelden (TK, nr. 30234-54). Dit omdat sommige beleidsvelden in elkaars verlengde liggen, in dit geval gaat het om beleidsvelden sport- en beweegbeleid en gezondheidsbeleid en preventie. Sporten en bewegen kan positief zijn voor de gezondheid van burgers. Mensen die genoeg bewegen verlagen hun risico op het krijgen van hartziekten, diabetes, depressie en sommige vormen van kanker (Wendel-Vos, 2010). In het Tweede Kamerstuk wordt besproken dat de overheid in samenwerking met gemeenten en de sportsector ervoor willen zorgen dat er meer mogelijkheden zijn voor inwoners om te sporten en te bewegen. Het kan hierbij dus van belang zijn om te investeren in sport en sportstimulering, om voor een betere sportdeelname te zorgen en hiermee indirect ook voor een betere gezondheid en leefstijl van de inwoners.

Zoals eerder al gezegd is de gemeente de grootste bijdrager aan de financiering van de sportsector; 90 procent van de overheidsuitgaven aan sport komt van de gemeenten. Volgens Van der Poel (2010) is de ambitie om Nederland als sportland te laten slagen, ook een oproep voor de gemeenten om sportgemeenten te worden. Met een sportgemeente bedoelt hij een gemeente waar sport voor iedereen toegankelijk is en waar iedereen sport kan ervaren als iets waar plezier en positieve energie uit te halen is. In deze gemeenten wordt sport gezien als iets dat vanzelfsprekend is, als onderdeel van het dagelijks leven. Maar niet in iedere gemeente wordt er evenveel in geïnvesteerd in de stimulering van sporten. Hoekman en van den Dool (2015) hebben dit onderzocht, waarbij zij de uitgaven van gemeenten bekeken doormiddel van de gemiddelde uitgaven van de gemeente per inwoner aan sport. Hieruit blijkt dat 10 procent van de gemeenten meer dan 100 euro per inwoner uitgeeft aan sport, maar dat er ook gemeenten zijn die slechts 3 euro per inwoner besteden aan sport. De uitgaven van gemeenten variëren dus aanzienlijk. Ander onderzoek laat ook zien dat personen meer worden uitgedaagd om te bewegen als er sportfaciliteiten aanwezig zijn (o.a. Eime et al., 2013; Karusisi et al., 2013; Raterink, 2016). Volgens Reimers et al. (2014) kan dit twee kanten op werken. Aan de ene kant

kan de afwezigheid van dichtbij zijnde sportfaciliteiten ervoor zorgen dat er meer moeite gedaan moet worden om deel te kunnen nemen aan sportactiviteiten. Hierdoor kan het zijn dat mensen gedemotiveerd worden om te gaan sporten in die sportfaciliteiten, omdat ze te ver weg zijn. Waardoor zij wellicht minder zullen sporten, dan ze zouden doen als de faciliteiten wel in de buurt zijn. En aan de andere kant kan de aanwezigheid van sportfaciliteiten zorgen voor een grotere vraag. De aanwezigheid van sportfaciliteiten kan ertoe leiden dat meer inwoners er gebruik van willen maken, waardoor er weer meer sportfaciliteiten zouden moeten komen.

Maar hoeveel personen en welke groepen doen er eigenlijk al aan sport in Nederland? Met de ambitie om Nederland internationaal op de kaart te zetten als (top)sportland, moet wel blijken dat Nederlanders ook echt veel aan sport doen en ook alle groepen in Nederland. Tiessen-Raaphorst (2015) geeft met de Rapportage Sport 2014 een overzicht van de sportdeelname in Nederland van de afgelopen jaren. Zo deed in 2013 56 procent van de 12- tot 79-jarigen wekelijks aan sport (Tiessen-Raaphorst & van den Dool, 2015). Dit aandeel was in 2008 53 procent. Als sportdeelname wordt gezien als minimaal 12 keer per jaar sporten, dan voldeed ongeveer 70 procent van 12- tot 79-jarigen hieraan in 2013. Sociale verschillen binnen de sportdeelname blijven bestaan; personen met een lager opleidingsniveau, een lager inkomen en een handicap doen minder aan sport. Hieruit blijkt dat leeftijd, opleidingsniveau en gezondheid belangrijke factoren zijn of blijven in de sportdeelname (zie ook Tiessen-Raaphorst, 2014; Hendriksen & Hoogerwerf, 2013). De toename in sportdeelname van de afgelopen jaren is vooral toe te schrijven aan de groei in het aandeel 50- tot 79-jarigen dat aan sport doet (Collard & Pulles, 2014). Hun sportdeelname is sterk toegenomen de afgelopen jaren, steeds meer ouderen doen aan sport. Deze verschillen in sportdeelname tussen bevolkingsgroepen kunnen anders zijn in diverse gemeenten. In sommige gemeenten kunnen de verschillen tussen lager en hoger opgeleiden kleiner zijn dan in andere. Of het verschil in sportdeelname tussen etnische groepen kan anders zijn in bepaalde gemeenten. Als verschillen tussen groepen in een gemeente groter zijn, dan kan dat leiden tot meer ongelijkheid of minder cohesie in de gemeente. Wat voor de gemeente weer kan leiden tot onder andere meer kosten om de cohesie in wijken op andere manieren te vergroten. Dus het is nuttig voor een gemeente om inzicht te hebben in verschillen tussen bevolkingsgroepen, dat is wat in dit onderzoek gedaan wordt.

Dit huidige onderzoek kan een verrijking zijn van de bestaande onderzoeken naar sportdeelname in Nederland. In voorgaande onderzoeken is wel gekeken naar de mate waarin bepaalde groepen aan sport doen, maar dit is voornamelijk gedaan op landelijk niveau. Er is weinig tot niet gekeken naar lokaal beleid en of de verschillen dan nog bestaan, terwijl er aanzienlijke verschillen bestaan in uitgaven aan lokaal sportbeleid. Hoekman en van den Dool (2009) hebben een poging gedaan om verschillende sportdeelname onderzoeken van steden te vergelijken, maar het bleek lastig te zijn om de onderzoeken te vergelijken omdat de gemeenten allemaal aparte onderzoeken hadden gedaan met andere methoden en vragenlijsten. Dit huidige onderzoek heeft als doel het weergeven van de

sportdeelname van diverse bevolkingsgroepen in gemeenten van Nederland, de verschillen tussen de gemeenten weergeven en deze verklaren aan de hand van onder andere het beleid in de gemeenten (uitgaven aan sport).

Uitgebreider wordt in dit onderzoek een inzicht gegeven in de verschillen tussen groepen in de mate waarin zij aan sport doen en hoe dit anders kan zijn in de diverse gemeenten. Waarbij de verschillen in de gemeenten gerelateerd kunnen worden aan de uitgaven aan sport in deze gemeenten. Hieruit kan een beeld komen van welk beleid, veel of weinig geld uitgeven aan sportstimulering, beter lijkt te werken om de groepen die in mindere mate aan sport doen toch te stimuleren om meer te bewegen en aan sport te doen. Bij het sportbeleid van een gemeente kan worden gedacht aan de uitgaven van de gemeente per inwoner aan sport en sportstimulering. De overheid heeft al verschillende projecten lopen om sport en bewegen onder de aandacht te brengen en burgers te stimuleren. Dit gebeurt vaak via een lokale aanpak, vanuit gemeenten, maar deze gemeenten bepalen vaak zelf hoeveel ze investeren in sport en sportstimulatie. Dit kan leiden tot verschillen sportdeelname tussen en binnen de gemeenten.

1.2 Hoofd- en deelvragen

Op basis van de eerder genoemde punten kan er een probleemstelling voor dit onderzoek worden geformuleerd: *Welke verschillen zijn er tussen bevolkingsgroepen in hun sportdeelname in de gemeenten van Nederland en in hoeverre zijn deze verschillen te verklaren door individuele en gemeentekarakteristieken?*

Deze hoofdvraag wordt opgesplitst in vier verschillende deelvragen die in dit onderzoek worden beantwoord:

- In hoeverre zijn er verschillen tussen bevolkingsgroepen wat betreft hun sportdeelname in de gemeenten van Nederland?
- In hoeverre zijn de verschillen te verklaren door individuele en gemeentekarakteristieken?
- In hoeverre hangen deze verschillen in gemeenten samen met het lange termijnbeleid ten aanzien van sport in deze gemeenten?

Voor de beantwoording van deze vragen wordt gebruikgemaakt van de Gezondheidsenquête van 2010-2015 (CBS). Hierin staan gegevens over onder andere de sportdeelname van inwoners, hoe vaak ze sporten en welke sporten ze doen. Daarnaast bevat deze dataset ook achtergrondgegevens van de inwoners zoals; opleiding, geslacht, etniciteit, de gemeente etc. Deze gegevens zijn jaarlijks

verzameld, maar niet onder dezelfde personen. Daarnaast worden ook gemeentelijke gegevens gebruikt die uit de bevolkingsregisters zijn verkregen door het CBS.

2.Theorie en hypothesen

2.1 Verschillen tussen bevolkingsgroepen.

Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat er niet onder alle groepen in de samenleving (evenveel) aan sport wordt gedaan (o.a. Tiessen-Raaphorst, 2015). Maar hierbij is weinig tot niet gekeken naar de gemeentelijke invloed en kenmerken. Hieronder wordt voor een aantal bevolkingsgroepen de sportdeelname nader bekeken, waarbij ook wordt gekeken naar gemeentekennmerken.

Geslacht

Vanuit de Nederlandse geschiedenis werd er vooral aandacht besteed aan het stimuleren van sporten onder jongens en jonge mannen. Bij de invoering van het verplicht bewegingsonderwijs en de oprichting van sportverenigingen eind negentiende eeuw was hier vooral de focus op gericht (Elling, 2012). Volgens het artikel van Elling zou toen gedacht worden dat de intensieve lichamelijke beweging goed zou zijn voor de fysieke en mentale ontwikkeling van jongens. Terwijl dit voor meisjes en vrouwen juist schadelijk zou zijn. Sport werd gezien als mannelijk, met termen als kracht, lichaamscontrole en competitie. Bij vrouwen pasten die termen niet, zij waren meer gericht op het verzorgen van het nageslacht.

Verschillende onderzoeken laten zien dat sport niet sociaal-neuraal is, maar dat het bijdraagt aan de dominante machtsverhoudingen in de samenleving naar onder andere etniciteit, sekse en sociale klasse (Hargreaves, 1994; Coakley, 1998; Hargreaves, 1995). Sport kan gezien worden als middel om de dominantie positie van mannen te benadrukken en te verstevigen (Elling, 2004). Tegenwoordig wordt er wel anders naar sport gekeken dan in het verleden. Sport wordt gezien als een zinvolle vorm van vrijetijdsbesteding voor iedereen, ongeacht sekse, leeftijd, sociale klasse, opleiding et cetera (Elling, 2012; Elling, 2004). Maar de rol van mannen en vrouwen in de sportwereld blijkt toch niet helemaal weg te zijn. Volgens Knoppers en Elling (2005) wordt het beeld van sport als mannelijk door de hedendaagse media versterkt. Mannensport wordt vaker dagelijks in beeld gebracht en daarnaast wordt het neergezet als interessanter en spannender dan vrouwensport.

Vanuit het verleden is sporten dus meer een mannenzaak dan een vrouwenzaak. En dit beeld wordt tegenwoordig versterkt door de huidige media. Waardoor de verwachting is dat er een nog steeds een verschil is in sportdeelname tussen mannen en vrouwen.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *De sportdeelname van mannen ligt hoger dan bij vrouwen (H1).*

Leeftijd

Leeftijd speelt een belangrijke rol in de sportdeelname en de intensiviteit ervan. De afgelopen decennia is te zien dat jongeren meer sporten dan ouderen, 74 procent van de 12- tot 19-jarigen deden wekelijks aan sport in 2013. Terwijl de wekelijkse sportdeelname in dat dezelfde jaar bij de ouderen lager lag, op 50 procent bij de 50- tot 64-jarigen en 36 procent bij de 65-plussers. Dit in vergelijking met 77 procent (12- tot 19-jarigen) en 29 procent (65-plussers) in 2001.

Ouderen blijken minder te sporten dan jongeren, daarbij wordt vaak de reden gegeven dat ouderen een aantal belemmeringen voelen om te gaan sporten. Bijvoorbeeld gezondheids- en mobiliteitsproblemen zouden een belemmering zijn om te gaan sporten (Hoogendoorn & Hollander, 2017). Zo zouden ouderen vaker aangeven dat hun lichaam het niet meer toelaat om te gaan sporten, ze houden het niet meer zolang vol of ze vinden het gewoon niet meer leuk om te doen (Elling, 2013). Ouderen hebben vaak het idee dat sporten en bewegen op latere leeftijd te veel risico's met zich meebrengt, waardoor ze minder snel zullen gaan sporten (Grant, 2001). Een andere reden dat ouderen minder zouden sporten dan jongeren kan voort komen uit de periode waarin zij zijn opgegroeid. Ouderen zijn in een andere tijd opgegroeid dan jongeren personen. In de andere tijd, vroeger, waren er sport en bewegen minder van belang in het dagelijks leven (Hoogendoorn & Hollander, 2017). De echte doorbraak van de belangstelling voor sport kwam in de jaren zestig van de vorige eeuw. Rond die tijd kreeg de Nederlandse overheid door wat de maatschappelijke en financiële betekenis van sport is (Stevens, 1999). Dit kan ertoe leiden dat ouderen, die dus opgegroeid voor de jaren zestig van de vorige eeuw, minder sporten omdat ze er simpelweg niet mee zijn opgegroeid. Ouderen hebben in hun leven niet voldoende kennis (kapitaal) opgebouwd om het nut en het belang van sporten in te zien. Kenter, Crone, Gebhardt, Lotteman en van Rossum (2013) spreken in hun artikel 'Wat beweegt u?' het beweegkapitaal. Dit komt volgens hen voort uit het beweeggedrag van een individu gedurende het leven en de mate waarin een individu is opgegroeid met beweging; hierbij gaat het om kennis, attitudes, motivatie, emoties, herinneringen en zelfvertrouwen ten aanzien van beweging. Deze kenmerken worden beïnvloed door sociaal-economische omstandigheden, generatiekenmerken en de sociale omgeving waarin een individu is opgegroeid. Het beweegkapitaal beïnvloedt hoe een individu op latere leeftijd omgaat met levensgebeurtenissen en hoe de beweegpatronen veranderen. Personen die zijn opgegroeid in een periode waarbij sport en bewegen

niet van belang was, hebben minder beweegkapitaal opgebouwd dat positief staat tegenover sporten en bewegen.

Hierbij kan socialisatie ook een rol spelen. Socialisatie is het proces waarbij normen, waarden en kennis worden doorgegeven van ouders aan de kinderen. Scheerder (2004) stelde in zijn artikel dat er een duidelijke relatie bestaat tussen de sportdeelname van een persoon en de sportdeelname van de ouders. Het sportief/beweeg kapitaal dat wordt doorgegeven van ouders op kinderen kan meespelen in de stimulering van het sporten van de kinderen. Als kinderen van de ouders hebben meegekregen dat sporten en voldoende bewegen belangrijk is in het leven, dan zullen de kinderen ook meer sporten en bewegen als zij hiertoe de mogelijkheid hebben. Maar omdat ouderen zelf al in een tijd zijn opgegroeid waarbij sport minder belangrijk was, hebben zij van hun ouders waarschijnlijk ook niet het belang meegekregen van sporten. Terwijl jongeren, van wie de ouders later geboren zijn dan ouderen, dit sportief kapitaal wel hebben meegekregen.

Dus personen die decennia later geboren zijn, en dus ook jonger zijn, kwamen in een andere wereld terecht wat betreft de mening over het belang van sport. En ouderen zijn ook met andere normen en waarden over sport opgevoed dan jongeren. Dit kan invloed hebben op de sportdeelname van ouderen.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *De sportdeelname van ouderen ligt lager dan bij jongeren (H2).*

Opleidingsniveau

Opleidingsniveau blijkt uit eerdere onderzoeken ook een belangrijke rol te spelen in de mate van sportdeelname (o.a. Tiessen-Raaphorst, 2015). Hoger opgeleiden doen meer aan sport dan lager opgeleiden.

Dit kan terug te leiden zijn naar de hulpbronnentheorie van Pierre Bourdieu (1986), waarbij hij drie hoofdvormen van kapitaal (hulpbronnen) onderscheidt. Bourdieu onderscheidt de volgende drie vormen van kapitaal; economisch kapitaal, cultureel kapitaal en sociaal kapitaal. Deze vormen van kapitaal kunnen allemaal invloed hebben op de mate waarin een persoon sport. Onder economisch kapitaal vallen economische hulpbronnen zoals geld en vermogen. Hier wordt verder niet op in gegaan in dit onderzoek. Daarnaast zijn cultureel kapitaal en onderwijs nauw verbonden. Onder cultureel kapitaal verstaat Bourdieu culturele hulpbronnen als boeken, opleiding en socialisatie. Hieruit kan kennis en een manier van leven worden opgedaan. Uit het vergaarde cultureel kapitaal kan een mening over sport worden gevormd, er is immers via socialisatie en onderwijs kennis vergaard over sport en gezond leven. Hierbij kan ook gedacht worden aan de opbouw van sportief kapitaal. Dit kan ook van belang bij de keuze om wel of niet te gaan sporten. Onder sportief kapitaal wordt kennis over sport en over de vaardigheden die nodig zijn om mee te kunnen doen verstaan (Breedveld, 2006). Met kennis over sport wordt bedoeld dat de persoon weet wat de gebruiken, de spelregels en de sociale omgang

binnen de sport zijn. Met de vaardigheden worden voornamelijk de fysieke vaardigheden bedoelt. Deze kennis en vaardigheden kunnen gedurende de onderwijs carrière cumulatief worden opgebouwd.

De derde vorm van kapitaal is sociaal kapitaal, hiermee worden vooral sociale contacten en netwerken bedoelt. Er kunnen hulpbronnen verkregen worden via het sociale netwerk dat is opgebouwd door een individu. Hoe groter die netwerken, hoe meer bronnen voor eventuele hulpmiddelen er zijn. Deze netwerken kunnen hulpbronnen met zich mee brengen die stimuleren om te gaan sporten, hierbij kan gedacht worden aan steun en motivatie om te gaan sporten of een persoon die mee gaat. Volgens onder andere Glaeser (2001) is onderwijs een hele belangrijke factor in de opbouw van sociaal kapitaal. Onderwijs zou het belang van de versterking van het humaan kapitaal en sociaal kapitaal benadrukken voor economische en sociale ontwikkeling (Huang, Maassen van den Brink en Groot, 2009). Huang et al. bespreken ook dat onderwijs leerlingen vaak aanmoedigt om actief mee te doen in de samenleving, door deel te nemen aan besturen of deelnemen aan maatschappelijke activiteiten. Dit zorgt er ook mede voor dat leerlingen meer contacten leggen en zo een breder sociaal netwerk opbouwen. Deze netwerken kunnen groter worden als er langer onderwijs wordt genoten, cumulatie van contacten. Daarnaast zijn de netwerken van hoger opgeleiden ook vaak met personen van hetzelfde opleidingsniveau, dit geldt ook zo voor lager opgeleiden (Volker, Andriessen en Posthumus, 2014). Dit kan ertoe leiden dat de kennis en vaardigheden die aangeleerd worden gedurende de onderwijs carrière weinig worden verspreid over de lager opgeleiden. Waardoor zij het belang van sporten minder inzien of minder steun ervaren om te gaan sporten en het ook minder doen.

Zoals hierboven beschreven kan het volgen van onderwijs ervoor zorgen dat er meer hulpbronnen beschikbaar zijn voor de keuze om te gaan sporten. Dit verschil in hulpbronnen kan ertoe leiden dat hoger opgeleiden meer aan sport doen.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *Hoger opgeleiden hebben een hogere sportdeelname dan lager opgeleiden (H3).*

Etniciteit

Uit eerder onderzoek naar sportdeelname is gebleken dat er verschillen bestaan tussen Nederlanders en migranten wat hun sportdeelname betreft (Hoekman & van den Dool, 2009). Niet-westerse migranten doen over het algemeen minder aan sport dan autochtonen, gemiddeld bedraagt dat verschil 16 procentpunt. Westerse migranten doen meer aan sport dan niet-westerse migranten, maar komen niet tot de sportdeelname van autochtonen. De vier grootste niet-westerse migranten groepen in de Nederlandse samenleving zijn: Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen (Vogels, 2014). Ria Vogels (2014) heeft een artikel geschreven over de sportdeelname van niet-westerse migranten. Hieruit komt naar voren dat in 2011 48 procent van de niet-westerse migranten aan sport deed, terwijl dit onder de autochtone bevolking 63 procent was.

Dit kan komen door de verschillen in cultuur van migranten en Nederlanders. Ouders uit Marokko en Turkije stimuleren hun kinderen minder sterk om aan sport te doen, dan ouders uit Nederland (Stokvis, 2010). Dit komt volgens Stokvis ook mede doordat in landen waar niet-westerse migranten vandaan komen, de verspreiding van sportbeoefening zich heeft beperkt tot de centra van modernisering. Op het platteland bleef het zo dat sport geen rol speelde. Daarnaast bespreekt Stokvis dat de meerderheid van de niet-westerse migranten in de lagere sociale klassen terecht kwamen toen zij naar Nederland kwamen. Waardoor zij minder in aanraking kwamen met personen die wel aan sport deden, dat waren voornamelijk personen uit hogere klassen. Het is de combinatie van migranten die afkomstig zijn uit traditionele plattelandsgebieden en socialisatie binnen het milieu van de lagere sociale klassen in Nederland dat migranten waarschijnlijk een lagere sportdeelname hebben. (Stokvis, 2010; Van den Broek en Tiessen-Raaphorst, 2010).

Daarnaast kan het meespelen dat Nederland een echt sportland is, Nederlandse kinderen krijgen sporten als het waren met de paplepel ingegoten. Dit geldt meestal niet voor migranten. Voor hen is sporten en lid zijn van een sportvereniging minder vanzelfsprekend, omdat zij minder zogeheten 'sportief kapitaal' hebben (Bourdieu, 1978; Breedveld & van den Broek, 2009). Onder sportief kapitaal wordt kennis over sport en over de vaardigheden die nodig zijn om mee te kunnen doen verstaan (Breedveld, 2006). Met kennis over sport wordt bedoeld dat de persoon weet wat de gebruiken, de spelregels en de sociale omgang binnen de sport zijn. Met de vaardigheden worden voornamelijk de fysieke vaardigheden bedoeld. Als migranten dit minder hebben meegekregen of aangeleerd, dan zullen zij minder aan sport doen, in vergelijking met autochtonen die dit wel hebben meegekregen.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *Bij migranten is de sportdeelname lager dan bij autochtonen (H4a).*

Waar migranten vandaan komen kan ook van invloed zijn op de mate van sportdeelname en in hoeverre dit verschilt van autochtonen. Migranten die uit landen komen die wat cultuur betreft veel weg hebben van Nederland, zullen zich makkelijker kunnen aanpassen aan de Nederlandse normen en waarden. Volgens de integratietheorie van Durkheim nemen personen die sterk geïntegreerd zijn in een groep of samenleving, de normen en waarden sneller over van deze groep. Het kan zo zijn dat westerse migranten beter zijn geïntegreerd in de Nederlandse cultuur. Dit omdat hun cultuur meer overeenkomt met de Nederlandse cultuur, dan bij niet-westerse migranten. Hierdoor zullen zij sneller de Nederlandse normen en waarden, over onder anderen sporten, overnemen. En zal hun sportdeelname meer overeen komen met die van autochtonen.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *Migranten hebben een lagere sportdeelname dan autochtonen, dit is sterker voor niet-westerse migranten (H4b).*

Onder migranten zijn er ook vaak verschillen tussen mannen en vrouwen, ook bij het sporten. Vrouwelijke migranten ondervinden vaker belemmeringen om te gaan sporten dan mannen met een andere afkomst. De meeste van die belemmeringen hebben te maken met hun cultuur. Brassé (1985) heeft benoemd dat islamitische vrouwen de locaties van het sporten als belemmering kunnen zien. Meestal zijn dit geen 'neutrale' locaties, er zijn een aantal sociale en culturele belemmeringen zoals de aanwezigheid van mannen. Ook de Knop et al. (1998) hebben laten zien dat moslimvrouwen een beperkte recreatieradius hebben door de soms strikte controle op de omgang met het andere geslacht en de gebondenheid aan het huishouden. Een deel van de moslimvrouwen mag vaak niet in contact komen met het andere geslacht en ook wordt het gezien als hun taak om voor het huishouden te zorgen. Dit kan ertoe leiden dat zij minder tijd hebben om te gaan sporten, bovendien kan de controle op de omgang met het andere geslacht er ook voor zorgen dat er weinig mogelijkheden zijn om te sporten voor vrouwen uit migratielanden.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *Migranten hebben een lagere sportdeelname dan autochtonen, dit is sterker voor vrouwelijke migranten (H4c).*

Beperking

Ongeveer één op de acht Nederlanders heeft een matige of ernstige lichamelijke beperking (Van den Dool & Tiessen-Raaphorst, 2015). De sportdeelname van deze Nederlanders kan afwijken van die van de burgers zonder beperking. In 2013 deed 63 procent van de personen zonder een beperking wekelijks aan sport, onder de personen met een lichte beperking was dit 49 procent en 34 procent van de personen met een ernstige beperking deed wekelijks aan sport (Tiessen-Raaphorst, 2015).

In eerder onderzoek van Hoogendoorn en de Hollander (2016) worden een aantal belemmeringen genoemd die ervoor kunnen zorgen dat personen met een beperking minder sporten. Zo wordt onder anderen verwezen naar het mindere motorisch functioneren van sommige personen met een beperking of vermoeidheid of pijn van deze persoon. Dit kunnen allemaal redenen zijn dat personen met een beperking in mindere mate aan sport doen, in vergelijking met personen die geen beperking hebben. Daarnaast is er door Hermens, Los en Jansma (2015) een overzicht gegeven van eerdere onderzoeken naar sporten met een beperking. Hieruit blijkt dat er meer een gering aanbod is wat betreft mogelijkheden om te gaan sporten voor personen met een beperking (Darcy en Dowse, 2012). Ook is er veel verschil de mogelijkheden van personen met een beperking wat betreft het kunnen sporten, hierdoor is er ook verschil in de mate van ondersteuning die de personen met een beperking nodig hebben om wel te kunnen sporten (Von Heijden et al., 2013; Darcy en Dowse, 2012). Naast het aanbod van sportfaciliteiten voor personen met een beperking, zijn er nog andere belemmeringen. Zo zou er volgens Darcy en Dowse (2012) niet altijd voldoende informatie zijn over

waar personen met een beperking zouden kunnen sporten. Ten tweede noemen zij dat de faciliteiten die er zijn niet altijd geschikt zijn voor personen met een beperking. Als voorbeeld wordt de mogelijkheid voor ouders of anderen om te helpen bij het omkleden. Ten derde hebben zij het over een gebrek aan verzorgers of assistenten die kunnen ondersteunen bij het sporten. Ten vierde wordt het vervoer van en naar de sportlocatie benoemd. Hierbij kan gedacht worden aan het niet hebben van een rijbewijs en slechte bereikbaarheid via het openbaar vervoer. Ten slotte benoemen zij de hoge kosten ook nog als een belemmering om te gaan sporten. Personen zonder een beperking zijn deze belemmeringen er vaak niet, omdat zij minder of geen ondersteuning nodig hebben voor en tijdens het sporten.

Zoals eerder al genoemd kan de mate van sportdeelname ook sterk afhankelijk zijn van de ernst van de beperking. Personen met een minder ernstige beperking kunnen makkelijker aan sport doen dan personen met een ernstige beperking. Dit kan te maken hebben met de mate van ervaren belemmeringen. Voor individuen met een ernstige beperking kunnen de belemmeringen meer in de weg staan om te gaan sporten, dan voor personen met een lichtere beperking. Als de belemmeringen groter zijn, dan is de kans kleiner dat degene aan sport zal doen. Hierdoor zou het kunnen dat personen met een ernstigere beperking minder sporten dan personen met een lichtere beperking.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *Hoe ernstiger de beperking van personen, hoe lager de sportdeelname (H5a).*

Het zou ook kunnen zijn dat er verschil bestaat tussen jonge en oudere personen en de mate van de beperking die zij eventueel hebben, dat wordt in dit onderzoek meegenomen.

Oudere personen met een ernstigere beperking kunnen, naast het feit dat ze deze beperking hebben, ook last ervaren van het feit dat ze ouder zijn. Zoals eerder besproken ondervinden ouderen een aantal belemmeringen om te gaan sporten, die jongeren over het algemeen niet ervaren. Zoals dat het lichaam het niet meer aan kan en dat ze zichzelf te oud vinden om te sporten (Elling, 2013; Woudstra, 2009). Het kan zijn dat dit meespeelt bij de sportdeelname oudere met een beperking. Zij ervaren de belemmeringen van sporten met een beperking en daarnaast kunnen zij belemmeringen ervaren van het feit dat ze ouder zijn. Terwijl jongeren met een ernstigere beperking nog relatief vol energie en motivatie zitten om zoveel mogelijk in beweging te zijn.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *Hoe ernstiger de beperking van personen hoe lager de sportdeelname, dit is sterker bij ouderen dan bij jongeren (H5b).*

Subjectieve gezondheid

Hoe een individu denkt over zijn/haar eigen gezondheid kan van invloed zijn op de sportdeelname van die persoon. Personen die vinden dat ze een slechte gezondheid hebben, doen minder aan sport (Tiessen-Raaphorst, Verbeek, de Haan en Breedveld, 2010). Dit wordt in een later artikel van Tiessen-Raaphorst (2015) nogmaals benadrukt. Daarin wordt gezegd dat als een persoon zich niet fit voelt, dat dan sport al snel onbereikbaar of te veel lijkt.

Een van de redenen waarom dit zou kunnen zijn heeft te maken met het beeld dat personen van zichzelf hebben of denken te hebben. Hoe zij zich zelf zien in verhouding met anderen. Uit de ‘social comparison’ theorie van Festiger (1954) komt naar voren dat individuen zichzelf vergelijken met anderen om zo aan informatie te komen over waar zij zelf staan, in vergelijking tot anderen. Dit kan door het vergelijken van zichzelf met personen die het slecht hebben (‘downward comparison’) of het vergelijken met personen die het beter hebben (‘upward comparison’). Als personen een lage subjectieve gezondheid hebben en zichzelf vergelijken met degene die een betere gezondheid hebben, dan zullen ze zich slechter voelen. Dit kan bijvoorbeeld als zij die persoon met een betere gezondheid zien sporten, dan kan het zijn dat de persoon met een lage subjectieve gezondheid zich slechter voelen. Zij zullen denken dat zij dat niet kunnen met hun fysieke staat, waardoor ze ook maar weinig aan sport doen.

Daarnaast kan ook het vertrouwen in het eigen kunnen van invloed zijn. In een artikel van Pajares (2003) wordt de gedachtegang van Bandura beschreven over ‘self-efficacy’. Er wordt beschreven dat volgens Bandura het gedrag van personen beter voorspelt kan worden door het geloof in hun eigen capaciteiten en kunnen, dan wat ze daadwerkelijk kunnen. Als een persoon weinig vertrouwen heeft in zijn eigen kunnen bij een activiteit, dan zal gaat het of niet goed of de activiteit wordt niet gedaan. Dit kan gelinkt worden aan sportdeelname naar subjectieve gezondheid. Als personen van zichzelf vinden dat ze een minder goede of zelfs slechte gezondheid hebben, dan hebben ze waarschijnlijk ook weinig vertrouwen in hun eigen kunnen. Dit kan ertoe leiden dat er in mindere mate of niet aan sport wordt gedaan, omdat ze wellicht niet het vertrouwen hebben dat ze dat kunnen met hun conditie of gezondheid. Bij goed vertrouwen in het eigen kunnen, zal de sportdeelname ook groter zijn. Omdat die personen dan ook gemotiveerd zijn om het te proberen, ze hebben immers vertrouwen in hun eigen capaciteiten om te kunnen sporten.

Samenvattend kan zowel sociale vergelijking als het geloof in eigen kunnen ervoor zorgen dat personen met een lage subjectieve gezondheid minder aan sport doen, in vergelijking met personen die van mening zijn dat ze een goede gezondheid hebben. Dit leidt tot de volgende verwachting: *Personen met een lage subjectieve gezondheid hebben een lagere sportdeelname, dan personen met een hogere subjectieve gezondheid (H6)*

2.2 Invloed van gemeenten

Naast de bovengenoemde verwachtingen op individueel niveau, kunnen er ook gemeentekennmerken van invloed zijn op de sportdeelname.

Gemeentelijke uitgaven

Gemeenten verschillen aanzienlijk in hun uitgaven aan sport, zo lopen de uitgaven van drie euro per inwoner van de gemeenten tot meer dan 100 euro per inwoner (Hoekman & van den Dool, 2015). Dit verschil is voornamelijk te zien, als er ook gekeken wordt naar de grootte van een gemeente. Kleinere gemeenten lijken minder geld uit te geven dan grotere gemeenten. Dit kan liggen aan het verschil in voorzieningenaanbod tussen grote en kleine gemeenten. Grotere gemeenten hebben meer een regionale functie, waardoor zij ook vaak duurdere voorzieningen aanbieden zoals een schaatsbaan of een atletiekbaan. In kleinere gemeenten is die aanbod in sportvoorzieningen waarschijnlijk minder groot.

De mate waarin deze sportvoorzieningen aanwezig zijn in een gemeenten kunnen van invloed zijn op de sportdeelname. Eerder onderzoek van Hallmann, Wicker, Breuer en Schüttoff (2011) naar de invloed van sportaanbod op de sportdeelname wijst uit dat in Duitsland geldt dat sportdeelname kan worden verhoogd door het aanbieden van goede en gevarieerde faciliteiten. Het is te verwachten dat dit ook in Nederland het geval is. Dus als een gemeente meer geld uitgeeft aan sportfaciliteiten en het stimuleren van sporten, dan zal de sportdeelname in die gemeenten stijgen.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *In gemeenten die relatief meer uitgeven aan sportaccommodaties en sportstimulering zal de sportdeelname hoger zijn dan in gemeenten die relatief minder uitgeven aan sport (H7).*

Stedelijkheid

Aan de hand van de 'sport space' theorie van Bale (2003) kan ook gekeken worden naar de invloed van stedelijkheid van een gemeente op de sportdeelname. Deze theorie wordt besproken door Hoekman, Breedveld en Kraaykamp (2015) en houdt in dat de mate van stedelijkheid van een plaats een belangrijke rol speelt in de inschatting van het aanbod, inclusief sportfaciliteiten. Omdat sportfaciliteiten ervoor bedoeld zijn om de burgers in de omgeving een mogelijkheid te bieden tot sporten, is het aantal personen dat in de omgeving woont een belangrijke factor voor het sportaanbod. Dit bepaalt niet alleen het aantal sportfaciliteiten, maar ook de verscheidenheid van de sportfaciliteiten. Volgens Bale (2003) is ook van belang dat de sportfaciliteiten efficiënt worden verspreid, dit enerzijds om de kosten van de consumenten zo laag mogelijk te houden om te kunnen sporten en anderzijds om de inkomsten van de aanbieders op peil te houden. Zoals eerder al genoemd

heeft het sportaanbod invloed op de sportdeelname (Hallmann et al. (2011). De sportdeelname in een gemeente kan worden verhoogd door het aanbieden van goede en gevarieerde faciliteiten.

Bale (2003) stelt dat in plaatsen die minder stedelijk zijn, er ook minder faciliteiten aanwezig zijn. En als ze er wel zijn, dan zijn het voornamelijk de hoogst nodige zoals een supermarkt. Terwijl in plaatsen die meer stedelijk zijn, er meer en ook verschillende faciliteiten zijn.

In minder stedelijke gemeenten zal het sportaanbod dus ook minder zijn, omdat daar voornamelijk de faciliteiten die het hoogste nodig zijn aanwezig zijn. En meer sportfaciliteiten kan leiden tot meer sportdeelname van de burgers in die gemeenten.

Dit leidt tot de volgende verwachting: *Hoe stedelijker de gemeente, hoe hoger de sportdeelname in die gemeente (H8).*

3. Onderzoeksaanpak

3.1 Onderzoeksopzet en data

In dit onderzoek wordt een secundaire analyse gedaan, dit houdt in dat er wordt geanalyseerd met gegevens die reeds door derden verzameld zijn. In dit onderzoek wordt gebruikgemaakt van gegevens uit de CBS Gezondheidsenquête 2010-2015, dit was voor 2010 het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS). Het is longitudinale data, omdat de gegevens jaarlijkse verzameld zijn maar niet onder dezelfde mensen. Voor de gegevens over de gemeente is gebruikgemaakt van Iv3 data (Informatie voor Derden) over de periode 2010-2015.

Omdat er gebruik is gemaakt van verschillende datasets over diverse jaren, zullen deze hieronder apart verder worden besproken.

Allereerst de Gezondheidsenquête van 2010 tot en met 2013. Personen uit de steekproef werden via verschillende manieren benaderd om mee te doen aan het onderzoek. Via internet, als daar niet op gereageerd werd dan werd er telefonische contact gezocht en een interview afgenomen. En anders werd het interview thuis bij de respondent afgenomen, met behulp van een laptop met de vragen en de interviewer die de antwoorden invoerde. Respondenten kregen ook hier een basisvragenlijst voorgelegd, met hoofdzakelijk vragen over achtergrondkenmerken. Vervolgens werd er een vragenlijst beantwoord over de gezondheid. Voor personen van 12 jaar of ouder was er wederom nog een aanvullende vragenlijst over gevoelige onderwerpen, deze kon schriftelijk of via internet worden ingevuld. De steekproef bestond jaarlijks uit ongeveer 15 000 personen, waarbij de respons ongeveer 60-65 procent was. Bij de aanvullende vragenlijst was de respons ongeveer 55 procent. Bij deze data is een weging toegepast naar verschillende kenmerken waaronder leeftijd,

geslacht en etnische achtergrond. Dit is door de makers van de dataset gedaan, omdat de steekproef niet representatief genoeg was voor de gehele bevolking.

Daarnaast is er de Gezondheidsenquête van 2014 en 2015. Hierbij is dezelfde benaderingsmethode gebruikt als in de jaren 2010 tot en met 2013. Eerst via internet, bij een non-respons een face-to-face interview te houden. Waarbij de aanvullende vragenlijst met gevoelige onderwerpen door de respondent zelf via de computer konden worden ingevuld. De steekproef is getrokken uit de Basisregistratie Personen (BRP), hieruit kwam een jaarlijkse steekproefomvang van ongeveer 15 000 personen. De respons was ongeveer 60-65 procent. Er heeft ook een weging plaatsgevonden, omdat de steekproef niet geheel representatief was. Dit is gedaan op onder andere geslacht, leeftijd, herkomst en stedelijkheid.

Ten slotte is er ook nog gebruikgemaakt van gemeentegergegevens. Deze gegevens komen uit de Iv3 data. Dit is data die het CBS krijgt van decentrale overheden. Hierbij gaat het om gegevens over de financiën van onder andere gemeenten en provincies.

Voor de analyses is er gekozen voor een restrictie op leeftijd. Alleen de respondenten die 25 jaar of ouder zijn, worden meegenomen in de analyse. Hiervoor is gekozen omdat dan de variabele opleiding het beste beeld kan geven over het hoogste opleidingsniveau van de respondenten. Vanaf 25 jaar kan er vanuit worden gegaan dat de meesten hun hoogst behaalde opleiding hebben afgerond en klaar zijn met studeren. Daarnaast is er ook voor gekozen om alleen de respondenten mee te nemen die op alle variabelen hebben geantwoord, dit brengt het totaal aantal respondenten dat in de analyses worden meegenomen tot 32464.

3.2 Operationalisering

Omdat er gewerkt wordt met beveiligde data van het CBS, die alleen beschikbaar is via een afgeschermd werkomgeving, ben ik gebonden aan de regels die het CBS hieraan stelt. Dit houdt in er onder andere rekening mee moet worden gehouden dat groepen niet te klein zijn en ze niet een te groot aandeel van het totaal mogen zijn. Dit heeft geleid tot een aantal keuzes in de vorming en codering van de variabelen. Deze zijn niet altijd optimaal, maar wel noodzakelijk om het onderzoek uit te voeren binnen de regels die het CBS stelt.

Verder is het enquêtejaar als controle variabele opgenomen. Dit is gedaan omdat het gegevens zijn over een periode van 6 jaar, van 2010 tot en met 2015. Deze jaren zijn niet apart bekeken, maar er kunnen wel verschillen bestaan in sportdeelname tussen de jaren. Daarom is het van belang om hiervoor te controleren.

3.2.1 Afhankelijke variabele

Voor de afhankelijke variabele sportdeelname is gebruikgemaakt van vragen over sporten. De sportdeelname wordt in dit onderzoek gezien als wekelijkse sportdeelname. De volgende vragen zijn gebruikt: Welke sport(en) beoefent u? (max. 4 sporten) en hoeveel dagen per week doet u aan sport? (per beoefende sport). Per sport is aangegeven hoeveel dagen per week deze sport beoefend wordt. Alle aangegeven sporten zijn samengenomen, hierbij zijn alle dagen opgeteld voor de aangegeven sporten. De totale score kan hoger uitvallen dan 7 dagen in de week sporten, bijvoorbeeld als iemand elke dag aan sport doet en op 1 dag verschillende sporten uitoefent. Er is besloten om de score op maximaal 7 te zetten. Er zijn immers maar 7 dagen in een week, zo ontstaat er een wekelijkse sportdeelname. De schaal loopt van 0 dagen sporten tot en met 7 dagen sporten in de week.

3.2.2 Onafhankelijke variabelen: individuele kenmerken

Geslacht

Ten eerste is voor geslacht een onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen. Hiervoor is gebruikgemaakt van de vraag naar het geslacht van de respondent, waarbij respondenten als volgt konden antwoorden: man (1), vrouw (2). Vervolgens is er de codering man = 0 en vrouw = 1 aangegeven.

Leeftijd

Zoals eerder genoemd zijn alleen de respondenten van 25 jaar of ouder meegenomen. Vervolgens zijn er vijf leeftijdscategorieën gemaakt, die gebaseerd zijn op eerder onderzoek van Hoyng, Roques en van Bottenburg (2004). De groep 'jong' bestaat uit respondenten van 25 tot en met 34 jaar. Vervolgens zijn er drie groepen met respondenten van middelbare leeftijd; 35 tot en met 44-jarigen, 45 tot en met 54-jarigen en 55 tot en met 64-jarigen. Ten slotte is er de groep 'ouderen' en deze bestaat uit respondenten die 65 jaar of ouder zijn.

Opleidingsniveau

Voor het bepalen van het opleidingsniveau van de respondenten is gebruikgemaakt van een combinatie van de vraag 'Welke opleiding(en) heeft u (het laatst) gevolgd?' en de vraag 'Heeft u voor deze opleiding het diploma behaald?'. Hieruit is een hoogst voltooide opleiding gekomen, waarbij er de volgende categorieën te onderscheiden zijn: Basis onderwijs (1), vmbo/mbo-1/avo onderbouw (2),

Havo/vwo, mbo 2-4 (3), HBO- /WO-bachelor (4), HBO- / WO-master (5). Gebaseerd op eerder onderzoek naar sportdeelname van Tiessen-Raaphorst (2015) is hier een andere indeling van gemaakt, van drie groepen: laag, middelbaar en hoog opgeleiden. Waarbij basisonderwijs en vmbo/mbo-1/avo onderbouw onder lager opleidingsniveau vallen. Onder middelbaar opleidingsniveau worden HAVO, VWO en MBO verstaan. En bij een hoog opleidingsniveau heeft de respondent HBO of WO gevolgd. De overige waarden zijn als missing opgegeven en niet meegenomen in de analyses.

Etniciteit

Bij de variabele over etniciteit van de respondenten is gebruikgemaakt van een variabele in de dataset over het geboorteland. In de dataset zit een variabele die is gevormd op basis van het geboorteland van de respondent en diens ouders. Hierbij is gekeken of minimaal één van beide ouders of de respondent zelf in het buitenland geboren is. Waarbij drie categorieën zijn gemaakt, namelijk: autochtoon (0), westerse-migrant (1) en niet-westerse migrant (3). Om de verschillende groepen te onderscheiden heeft het CBS een indeling gemaakt van ‘westerse’ en ‘niet-westerse landen’. Tot westerse migranten¹ behoren respondenten die zelf of minimaal één van de ouders in een van de volgende landen of werelddelen geboren is: Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië of Japan. Migranten die zelf of waarvan minimaal één van beide ouders is de volgende landen of werelddelen geboren is behoren tot niet-westerse migranten²: Afrika, Latijns-Amerika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije.

Beperking

Bij de variabele over de beperking is gebruikgemaakt van verschillende items die kunnen wijzen op een beperking. Dit waren de volgende vragen: Kunt u een gesprek volgen in een groep van drie?; kunt u met één andere persoon een gesprek voeren?; zijn uw ogen goed genoeg om de kleine letters in de krant te lezen?; kunt u op een afstand van 4 meter iemand herkennen?; kunt u een voorwerp van 5 kilo, 10 meter dragen?; kunt u als u staat, bukken en iets van de grond oppakken? en kunt u 400 meter aan een stuk door lopen zonder stil te staan?. Respondenten konden de mate van belemmering aangeven op een schaal van 1 tot 4 met als antwoordcategorieën: ja, zonder moeite (1); ja, met enige moeite (2); ja, met grote moeite (3) en nee, dat kan ik niet (4). De andere waarden zijn naar missings gezet.

---

¹ Website CBS (<https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=w#id=westerse-allochtoon>)

² Website CBS (<https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=n#id=niet-westerse-allochtoon>)

Na het doen van een factor analyse en een betrouwbaarheidsanalyse blijkt dat alle vragen over een beperking samengevoegd kunnen worden. De cronbach's Alpha bedraagt 0,96, dit betekent dat de schaal zeer betrouwbaar is en alle items één construct meten.

Er wordt er een andere benaming gegeven aan de antwoordcategorieën: de categorie 'ja, zonder moeite' wordt 'geen beperking' (0), de categorie 'ja, met enige moeite' wordt een 'lichte beperking' (1) en onder een matige tot ernstige beperking (2) vallen de categorieën 'ja, met grote moeite' en 'nee, dat kan ik niet'. Vervolgens is het gemiddelde genomen van alle items, hieruit komt een schaal van 0 (geen beperking) tot 2 (matige tot ernstige beperking).

Subjectieve gezondheid

Bij het meten van de subjectieve gezondheid van respondenten is gebruikgemaakt van de vraag: Hoe is over het algemeen uw gezondheid? Hierbij konden respondenten kiezen uit 5 antwoordcategorieën: Zeer goed (1), goed (2), gaat wel (3), slecht (4) en zeer slecht (5). Hiervan zijn uiteindelijk twee categorieën van gemaakt, namelijk: een goede gezondheid en een minder goede gezondheid. Waarbij de antwoordcategorieën 'zeer goed' en 'goed' vallen onder een goede gezondheid. De overige drie categorieën (gaat wel, slecht en zeer slecht) vormen de categorie van een minder goede gezondheid. Deze verdeling is gebaseerd op eerder onderzoek van Tiessen-Raaphorst (2015) en is noodzakelijk in verband met de regels van het CBS over beveiligde data (te kleine N per groep). Ook volgens Botterweck et al. (2001) kan deze nieuwe categorisering worden gemaakt, dit blijkt uit hun artikel over de plausibiliteit van de metingen binnen het POLS vanaf 2001.

3.2.3 Onafhankelijke variabelen: gemeentekennmerken

Uitgaven gemeente

Om de uitgaven van een gemeente met betrekking tot sport te onderzoeken is gebruikgemaakt van Iv3-data, waarin gegevens staan van de financiën van alle gemeenten en provincies van Nederland. Er is in dit onderzoek gebruikgemaakt van een overzicht van de netto uitgaven van een gemeente aan sport per inwoner, om de gemeentelijke uitgaven ten aanzien van sport krijgen. Hierbij kan gedacht worden aan uitgaven aan sportverenigingen, accommodaties en overkoepelende organen (TK, Iv3-informatievoorschrift).

Stedelijkheid

De vraag over de stedelijkheid van de gemeente in de vragenlijst, is gebaseerd op adresgegevens van de respondent. Hierbij kon gekozen worden uit een vijf categorieën: zeer sterk stedelijk (1), sterk stedelijk (2), matig stedelijk (3), weinig stedelijk (4) en niet stedelijk (5). In aanvullende informatie van het CBS³ worden de aantallen van de adressen per km² gegeven per antwoordcategorie. Waarbij in de categorie ‘zeer sterk stedelijk’ de gemeente vallen waar 2500 of meer adressen per km² zijn. Als er in een gemeente 1500 tot 2500 adressen per km² zijn, dan valt deze in de categorie ‘sterk stedelijk’. Bij 1000 tot 1500 adressen per km², valt de gemeente in de categorie ‘matig stedelijk’. Als er in een gemeente 500 tot 1000 adressen per km² zijn, dan hoort deze bij de categorie ‘weinig stedelijk’. Ten slotte vallen onder de categorie ‘niet stedelijk’ de gemeente waarbij er minder dan 500 adressen per km² zijn.

Tabel 1 geeft een overzicht van de gebruikte variabelen met de gemiddelde en standaarddeviaties. Hierbij moet worden opgemerkt dat het minimum en het maximum niet zijn weergegeven, dit in verband met de CBS regels bij het gebruik van deze microdata. Er mag geen enkele kans bestaan op het kunnen identificeren van individuen of kleinere groepen.

Tabel 1: Beschrijvende waarden van alle variabelen.

Variabelen	N	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Sportdeelname (aantal dagen in de week)	32464	1,51	2,04
Geslacht	32464	0,52	0,50
Leeftijd (categorieën)	32464	2,31	1,36
Opleiding	32464	0,99	0,81
Etniciteit	32464	0,18	0,49
Beperking	32464	0,16	0,28
Subjectieve gezondheid	32464	0,24	0,49
Stedelijkheid	32464	2,14	1,26
Gemeentelijke uitgaven aan sport per inwoner	32464	69,91	25,01
Valid N	32464		

Bron: Gezondheidsenquête 2010-2015 en Iv3.

Noot: Minimum en maximum zijn niet weergegeven in verband met CBS regels, die worden niet vrijgegeven.

³ Website CBS (<https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=s#id=stedelijkheid--van-een-gebied-->)

3.3 Analysemethode

Om de vragen in dit onderzoek te beantwoorden wordt gebruikgemaakt van een multi-level analyse. Dit is een analysemethode waarbij gegevens van verschillende niveaus tegelijkertijd kunnen worden meegenomen. Zo kan er in één analyse zowel naar individuele kenmerken als gemeente kenmerken worden gekeken. De individuele respondenten behoren ook tot een gemeente, waarbij de omstandigheden in de gemeente van invloed kan zijn op het gedrag van de respondenten. Daarom is er gekozen voor een multi-level analyse, dan kunnen beide niveau in één analyse worden meegenomen en kunnen de individuele factoren gecontroleerd worden voor de gemeentekenmerken.

De Intraclass correlation (ICC) bij de multi-level analyse bedraagt 0,0054 dit betekend dat 0,54 procent van de variantie op het individuele niveau komt door variantie op het gemeenteniveau. Dit is te weinig om door te gaan met een multi-level analyse, daarom is ervoor gekozen om een multiple regressie analyse te doen. Dit is een regressie waarbij meerdere onafhankelijke variabelen worden meegenomen, deze wordt verder besproken in het volgende hoofdstuk.

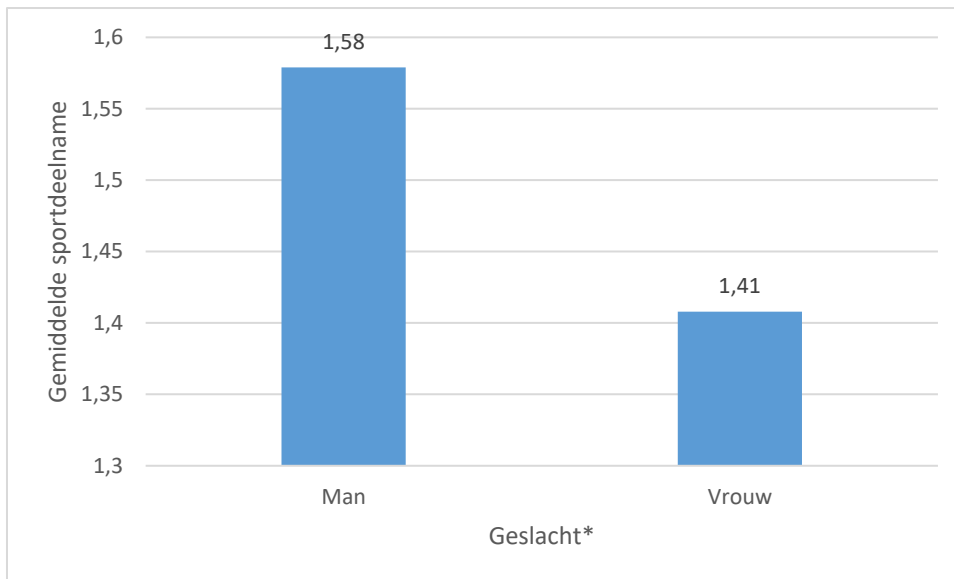
Voordat deze regressie analyse wordt gedaan, zal allereerst gekeken worden naar de bivariate relaties tussen de onafhankelijke variabelen en de sportdeelname. Dit zal wederom verder worden besproken in het volgende hoofdstuk.

4. Resultaten

4.1 Bivariate analyse

Allereerst is er gekeken naar de bivariate relaties tussen de verschillende onafhankelijke variabelen en sportdeelname. Dit is gedaan aan de hand van t-testen, f-toetsen of correlaties. Een aantal resultaten zullen aan de hand van een grafische weergaven worden besproken, anderen worden alleen in de tekst besproken.

Allereerst is hieronder in figuur 1 de relatie weergegeven tussen geslacht en wekelijkse sportdeelname. Hierin is te zien dat bij mannen de sportdeelname hoger ligt dan bij vrouwen. Mannen sporten gemiddeld 1,58 dagen in de week, terwijl dit bij vrouwen op 1,41 dagen ligt. Het verschil is niet groot (0,17), maar wel significant ($t=7,415$; $p < 0,001$). Op basis van deze eerste resultaten lijkt de eerste verwachting, hypothese 1, te kloppen. Hierbij was de verwachting dat de sportdeelname bij mannen hoger ligt dan bij vrouwen, dit lijkt zo te zijn als er gekeken wordt naar het bivariate verband tussen geslacht en sportdeelname.

Figuur 1: Gemiddelde sportdeelname (in aantal dagen per week) naar geslacht

Bron: Gezondheidsenquête 2010-2015.; Noot: * significant ($p < 0,001$).

Om de samenhang van ordinale en interval variabelen met sportdeelname te bekijken is hieronder (tabel 2) een correlatiematrix weergegeven. Kijkend naar de tweede hypothese, degene over de leeftijd en sportdeelname, dan is te zien dat deze twee negatief met elkaar samenhangen ($-0,161$; $p < 0,001$). Dit betekent dat naarmate iemand in een oudere leeftijdscategorie zit (die ouder is), de sportdeelname afneemt. Dit is in de lijn der verwachting bij hypothese 2: de sportdeelname van ouderen ligt lager dan bij jongeren.

In de tabel is ook te zien dat sportdeelname het meeste samenhangt met het opleidingsniveau van een respondent ($0,246$; $p < 0,001$). Deze relatie is positief, wat betekent dat naarmate het opleidingsniveau hoger ligt er meer per week gesport wordt. Dit is eveneens in overeenstemming met de verwachting. Bij hypothese 3 is de verwachting uitgesproken dat hoger opgeleiden een hogere sportdeelname hebben dan lager opgeleiden.

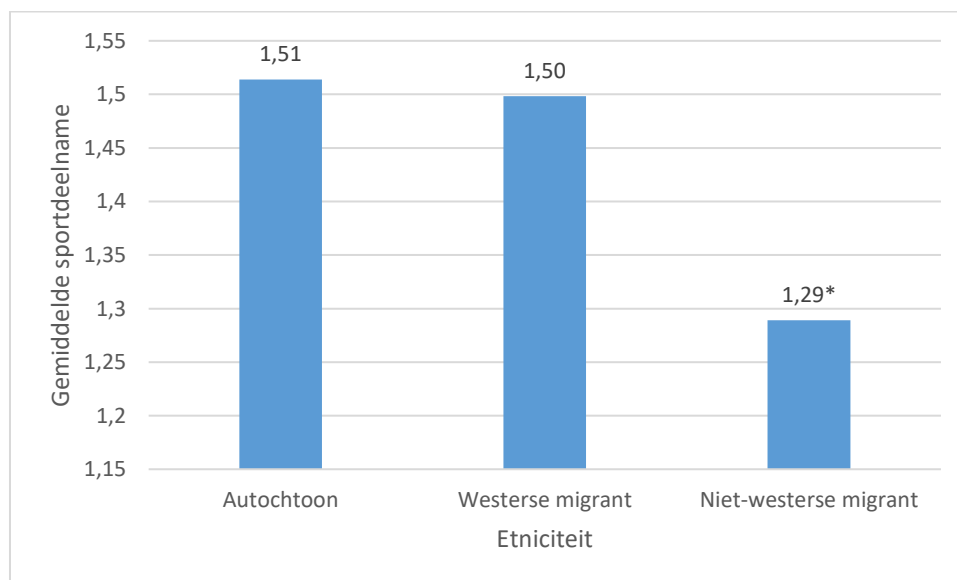
Tabel 2: (Spearman) correlatie matrix

	Sportdeelname (dagen in de week)
Sportdeelname (dagen in de week)	1
Leeftijd (in categorieën)	-0,161**
Opleiding	0,246**
Beperking	-0,201**
Stedelijkheid	0,034**
Uitgaven ¹	0,014**

Bron: Gezondheidsenquête 2010-2015 en Iv3.

Noot: ¹ Uitgaven is Pearson correlatie met sportdeelname. ** $p < 0,001$.

Figuur 2 geeft een overzicht van het gemiddelde aantal dagen sport in de week naar etniciteit ($F=15,330$; $p < 0,001$). Er is een post hoc test gedaan om onderlinge verschillen te testen op significantie. In de figuur is te zien dat de sportdeelname van autochtonen en westerse migranten niet significant verschillen. Niet-westerse migranten verschillen daarentegen zowel significant van autochtonen als van westerse migranten in hun sportdeelname ($p < 0,001$). De sportdeelname van niet-westerse migranten ligt gemiddeld op 1,29 dagen in de week, in vergelijking met ongeveer 1,5 dag in de week voor autochtonen en westerse migranten.

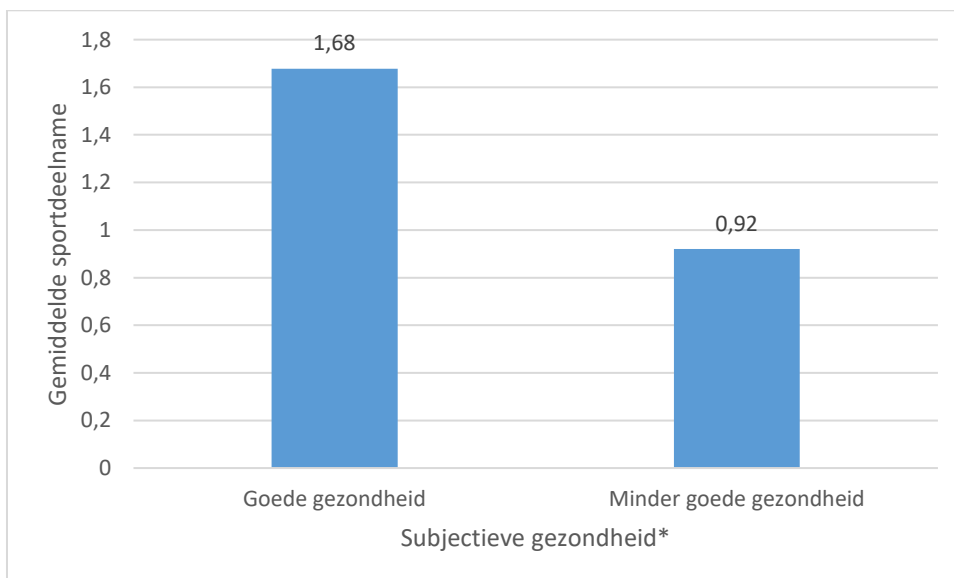

Figuur 2: Gemiddelde sportdeelname (in dagen per week) naar etniciteit (met Games-Howell post hoc test)

Bron: Gezondheidsenquête 2010-2015; Noot: * Significant $p < 0,001$.

Voor de bivariate beantwoording van de verwachting over invloed van een beperking van een persoon op de sportdeelname, kan weer gekeken worden naar de correlatie matrix in tabel 2. Hierin is te zien dat beperking en sportdeelname negatief met elkaar samenhangen (-0,201; $p < 0,001$). Dit betekent dat naarmate personen een beperking hebben en deze erger is, er ook minder sportdeelname is. Deze bivariate resultaten komen overeen met de verwachting van hypothese 5a: Hoe ernstiger de beperking van personen, hoe lager de sportdeelname.

Als er gekeken wordt naar de bivariate relatie tussen de subjectieve gezondheid en sportdeelname dan zijn de volgende resultaten te zien, weergegeven in figuur 3. In de figuur is de gemiddelde sportdeelname weergegeven voor personen die vinden dat ze een goede gezondheid hebben en personen die vinden dat ze een minder goede gezondheid hebben. Hierin is te zien dat personen van mening zijn dat ze een minder goede gezondheid hebben minder sporten dan personen die vinden dat ze een goede gezondheid hebben. De gemiddelde wekelijkse sportdeelname van personen met de mening dat ze een goede gezondheid hebben ligt op 1,68 dagen in de week. In vergelijking met 0,92 dagen in de week sporten bij personen die vinden dat ze een minder goede gezondheid hebben. Dit verschil is significant ($t=31,101$; $p < 0,001$).

Figuur 3: Gemiddelde sportdeelname (in dagen per week) naar subjectieve gezondheid

Bron: Gezondheidsenquête 2010-2015; Noot: Verschil is significant ($p < 0,001$).

Bij de bivariatie relaties van de gemeentekennmerken en sportdeelname dient er wederom gekeken te worden naar de correlatie matrix in tabel 2. In de tabel is te zien dat de samenhang tussen sportdeelname en de gemeentekennmerken heel klein is, dit geldt voor zowel de gemeentelijke uitgaven als de stedelijkheid. De correlatie van de gemeentelijke uitgaven met sportdeelname bedraagt 0,014, dit is de laagste correlatie van alle variabelen. Maar de samenhang tussen deze twee variabelen is wel significant ($p < 0,001$). Omdat de correlatie positief is, betekent dit dat naarmate er relatief meer wordt uitgegeven aan sport door een gemeente dat de sportdeelname ook hoger ligt. Dit lijkt hypothese 7 te bevestigen, waarbij de verwachting is uitgesproken dat in gemeenten die relatief meer uitgeven aan sportaccommodaties en sportstimulering de sportdeelname hoger zal zijn dan in gemeenten die relatief minder uitgeven aan sport.

Bij de bivariate relatie tussen de stedelijkheid van een gemeenten en de sportdeelname is in tabel 2 een correlatie te zien van 0,034 ($p < 0,001$). Deze is wederom positief en houdt in dat naarmate een gemeente stedelijker is, de sportdeelname hoger ligt. Ook dit is in overeenstemming met de verwachting, namelijk van hypothese 8: hoe stedelijker de gemeente, hoe hoger de sportdeelname in die gemeente.

4.2 Regressie analyse

Zoals in het vorige hoofdstuk al genoemd is, wordt hier gebruikgemaakt van een multiple regressie analyse. Dit houdt in dat er een regressie wordt uitgevoerd met meerdere onafhankelijke variabelen. In deze studie is een regressie uitgevoerd met vier verschillende modellen, om zo de verschillende hypothesen te kunnen toetsen. In het eerste model zijn alle hoofdeffecten van de individuele kenmerken meegenomen, dus de onafhankelijke variabelen exclusief stedelijkheid en de uitgaven van gemeenten. In het tweede model zijn alle individuele hoofdeffecten weer meegenomen, maar nu is er de interactie tussen etniciteit en geslacht toegevoegd. In het derde model zijn alle individuele hoofdeffecten weer meegenomen, met daarbij nog de interactie tussen de mate van beperking en leeftijd. Ten slotte zijn in het vierde model alle hoofdeffecten opgenomen, ook stedelijkheid en de uitgaven van gemeenten, met daarbij de significante interacties van de vorige twee modellen. In alle modellen wordt gecontroleerd voor het jaar waarin de enquête is afgenomen. In tabel 3 zijn de regressie coëfficiënten te zien van de verschillende modellen. De verklaarde variantie ligt bij de eerste drie modellen op 0,062 en bij model 4 op 0,063. Dit betekent dat zowel model 1, model 2 als model 3 6,2 procent van variantie in sportdeelname verklaard kan worden door de opgenomen variabelen. Bij model 4 wordt dit 6,3 procent dat verklaard kan worden door de opgenomen variabelen.

Tabel 3: Regressie analyse van sportdeelname met ongestandaardiseerde coëfficiënten (met gestandaardiseerde coëfficiënten en standaardfout).

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4		
			S.E.			S.E.			S.E.			S.E.
Intercept	1,429***		0,045	1,411***		0,045	1,431***		0,046	1,284***		0,057
Geslacht: (man ref.)	-			-			-			-		
Vrouw	-0,063**	(-0,016)	0,022	-0,030	(0,-007)	0,025	-0,062**	(-0,015)	0,023	-0,031	(-0,008)	0,025
Leeftijd: (25 tot 34 jaar ref.)	-			-			-			-		
35 tot 44 jaar	-0,134***	(-0,027)	0,037	-0,134***	(-0,027)	0,037	-0,147***	(-0,029)	0,040	-0,128***	(-0,025)	0,037
45 tot 54 jaar	-0,039	(-0,008)	0,037	-0,040	(-0,008)	0,037	-0,063	(-0,013)	0,041	-0,031	(-0,006)	0,037
55 tot 64 jaar	-0,089*	(-0,017)	0,039	-0,089***	(-0,017)	0,039	-0,103**	(-0,020)	0,043	-0,081*	(-0,016)	0,039
65 jaar of ouder	-0,247***	(-0,051)	0,039	-0,248***	(-0,052)	0,039	-0,219***	(-0,046)	0,044	-0,241***	(-0,050)	0,039
Opleiding: (lager opgeleid ref.)	-			-			-			-		
Middelbaar	0,344***	(0,081)	0,028	0,345***	(0,082)	0,028	0,345***	(0,082)	0,028	0,343***	(0,081)	0,028
Hoger	0,718***	(0,163)	0,038	0,719***	(0,164)	0,030	0,721***	(0,164)	0,030	0,706***	(0,161)	0,030
Etniciteit: (autochtoon ref.)	-			-			-			-		
Westerse migrant	0,012	(0,002)	0,038	0,129**	(0,019)	0,055	0,011	(0,002)	0,038	0,115*	(0,017)	0,055
Niet-westerse migrant	-0,147***	(-0,021)	0,040	-0,085	(-0,012)	0,058	-0,153***	(-0,022)	0,040	-0,121*	(-0,017)	0,058
Beperking	-0,569***	(-0,081)	0,046	-0,567***	(-0,081)	0,046	-0,629***	(-0,090)	0,164	-0,571***	(-0,082)	0,046
Subjectieve gezondheid (goede gezondheid ref.)	-			-			-			-		
Minder goede gezondheid	-0,385***	(-0,082)	0,030	-0,385***	(-0,082)	0,030	-0,388***	(-0,083)	0,030	-0,388***	(-0,083)	0,030

Bron: Gezondheidsenquête 2010-2015 en lv3

Noot: In het 4^e model zijn de niet significante interacties van beperking met leeftijd weggelaten; Noot: eenzijdige toetsing; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Tabel 3 Vervolg

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4		
		S.E.			S.E.		S.E.		S.E.		S.E.	
Jaren: (2010 ref.)	-		-	-		-		-		-		
2011	-0,008	(-0,001)	0,039	-0,006	(-0,001)	0,039	-0,008	(-0,001)	0,039	-0,006	(-0,001)	0,039
2012	0,122***	(0,022)	0,039	0,122***	(0,022)	0,039	0,122***	(0,022)	0,039	0,123***	(0,022)	0,039
2013	0,076*	(0,014)	0,039	0,077*	(0,014)	0,039	0,075*	(0,014)	0,039	0,077*	(0,014)	0,038
2014	0,105**	(0,021)	0,037	0,105**	(0,021)	0,037	0,106**	(0,021)	0,037	0,103**	(0,021)	0,037
2015	0,089*	(0,015)	0,040	0,089*	(0,015)	0,040	0,091*	(0,016)	0,040	0,084*	(0,014)	0,040
Stedelijkheid										0,032***	(0,021)	0,009
Uitgaven van gemeente per inwoner										0,001*	(0,010)	0,000
Interacties etniciteit:												
Westerse migrant_vrouw				-0,222**	(-0,025)	0,075				-0,219**	(-0,024)	0,075
Niet-westerse migrant_vrouw				-0,120	(-0,013)	0,079				-0,122	(-0,013)	0,079
Interacties beperking:												
Beperking_35 tot 44 jaar							0,181	(0,008)	0,211			
Beperking_45 tot 54 jaar							0,198	(0,013)	0,188			
Beperking_55 tot 64 jaar							0,119	(0,008)	0,186			
Beperking_65 jaar of ouder							-0,037	(-0,004)	0,174			
Verklaarde variantie	0,062			0,062			0,062			0,063		

Bron: Gezondheidsenquête 2010-2015 en lv3

Noot: In het 4^e model zijn de niet significante interacties van beperking met leeftijd weggelaten; Noot: eenzijdige toetsing; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

4.2.1 Sportdeelname naar bevolkingsgroep

Geslacht

Allereerst worden de resultaten weergegeven van sportdeelname naar geslacht. De resultaten uit model 1 (tabel 3), onder controle van alle andere individuele kenmerken en het jaar, laten zien dat de sportdeelname van vrouwen 0,063 lager ligt dan bij mannen. Dit betekent dat vrouwen 0,063 dagen minder per week sporten dan mannen, dit is een significant verschil ($p < 0,01$). Net als in de bivariate analyse blijkt er dat de sportdeelname bij mannen hoger ligt dan bij vrouwen.

Dit komt overeen met de eerder genoemde verwachting in hypothese 1: De sportdeelname van mannen ligt hoger dan bij vrouwen. Dit betekent dat met deze resultaten hypothese 1 kan worden bevestigd.

Leeftijd

Als er wordt gekeken naar verscheidene leeftijdsgroepen en hun sportdeelname dan zijn daar ook verschillende resultaten te zien. Allereerst worden de resultaten van model 1 besproken. Deze verschillen niet heel veel van de resultaten uit model 4. Bij de leeftijdsgroepen was de groep met 25 tot 34-jarigen de referentiegroep, de resultaten zijn dus ten opzichte van de jongste groep. Als het verband bekeken wordt, met alleen gecontroleerd voor de andere individuele variabelen en het jaar (model 1), dan is te zien dat de groepen van 35 tot 44-jarigen, de groep van 55 tot 64-jarigen en de groep van '65 jaar of ouder' significant verschillen van de jongste groep (25 tot 34-jarigen). Bij de groep '35 tot 44-jarigen' ligt de sportdeelname 0,134 keer het aantal dagen per week lager dan bij de jongste groep, dit verschil is significant ($p < 0,001$). Bij de groep van 55 tot 64-jarigen is te zien dat zij 0,089 keer minder dagen per week sporten (0,089; $p < 0,01$). De andere groep die significant verschilt van de jongste groep is oudste groep, zij sporten 0,247 keer minder het aantal dagen minder dan de jongste groep ($p < 0,001$). Ten slotte verschilt de groep met 45 tot 54-jarigen niet significant van de jongste groep (0,039).

Vervolgens kijken we naar de resultaten uit model 4, waarbij het verband bekeken wordt onder controle van alle andere variabelen. In tabel 2 is te zien dat de effecten in model 4 vrijwel gelijk zijn aan de resultaten uit model 1. Onder controle van de gemeentekenmerken veranderen de effecten bijna niet. Er zijn in model 4 nog steeds dezelfde relaties te zien tussen de leeftijdsgroepen en de sportdeelname. Bij de groep van ouderen ligt de sportdeelname lager dan bij jongeren. Hierbij is ook te zeggen dat dit geldt voor bijna alle leeftijdsgroepen, dat zij een lagere sportdeelname hebben dan in vergelijking met jongeren. Deze resultaten komen overeen met de verwachting die is beschreven in hypothese 2: De sportdeelname van ouderen ligt lager dan bij jongeren. Deze hypothese kan worden bevestigd. Een opvallend resultaat is dat dit wel geldt voor de aller oudste groep, maar voor de

leeftijdsgroep daaronder niet. De derde groep (45 tot 54-jarigen) verschilt niet in hun sportdeelname in vergelijking met de jongste groep.

Opleiding

Als derde is er een verwachting uitgesproken over de invloed van opleidingsniveau op de sportdeelname. De resultaten hiervan worden hieronder besproken. Allereerst blijkt uit model 1 (tabel 2) dat zowel middelbaar als hoger opgeleiden een hogere sportdeelname hebben dan lager opgeleiden. Middelbaar opgeleiden hebben een sportdeelname die 0,344 dagen per week hoger ligt dan bij lager opgeleiden, dit verschil is significant ($p < 0,001$). Bij hoger opgeleiden is dit verschil met lager opgeleiden zelfs nog groter, hun sportdeelname ligt 0,718 dagen per week hoger dan bij lager opgeleiden ($p < 0,001$). Deze resultaten zijn onder controle van de andere individuele kenmerken en het jaar.

In model 4, waarbij gecontroleerd is voor alle andere variabelen, zijn vergelijkbare resultaten te zien. Bij zowel de middelbaar opgeleiden als de hoger opgeleiden ligt de sportdeelname significant hoger dan bij lager opgeleiden. Hieruit blijkt dat personen met een hogere opleiding een hogere sportdeelname hebben. Dit is in overeenstemming met de verwachting bij hypothese 3: Hoger opgeleiden hebben een hogere sportdeelname dan lager opgeleiden. Waarmee deze hypothese kan worden bevestigd.

Etniciteit

De toetsing van het verband tussen etniciteit en sportdeelname leverde de volgende resultaten op. Uit model 1 komt naar voren dat westerse migranten niet significant verschillen van autochtonen in hun sportdeelname, dit verschil is maar 0,012. Maar niet-westerse migranten verschillen wel significant van autochtonen in hun wekelijkse sportdeelname, hierbij ligt de sportdeelname van niet-westerse migranten 0,147 dagen per week lager dan bij autochtonen ($p < 0,001$).

Terugkomend op de gevormde hypothesen over etniciteit en sportdeelname, geldt dat deze niet volledig kunnen worden gevestigd of verworpen. Hypothese 4a luidde 'Migranten hebben een lagere sportdeelname dan autochtonen', dit wordt deels bevestigd. Voor niet-westerse migranten klopt deze hypothese, zij hebben een lagere sportdeelname dan autochtonen. Voor westerse migranten geldt dat zij niet significant verschillen van autochtonen in hun sportdeelname. De hypothese kan dus maar deels worden bevestigd, het geldt alleen voor niet-westerse migranten dat hun sportdeelname lager ligt dan bij autochtonen. Met deze resultaten kan ook worden ingegaan op hypothese 4b, waarbij de verwachting was dat 'migranten een lagere sportdeelname hebben dan autochtonen, dit is sterker voor

niet-westerse migranten⁷. Dit wordt ook maar deels bevestigd, migranten hebben niet allemaal een lagere sportdeelname van autochtonen. Alleen voor niet-westerse migranten geldt dat er een negatief verband is tussen etniciteit en sportdeelname, hun sportdeelname lager ligt dan die van autochtonen. Maar voor westerse migranten geldt dat er geen negatief verband bestaat tussen etniciteit en sportdeelname, voor hen gaat de hypothese niet op.

Er is ook onderzocht of het verband tussen etniciteit en sportdeelname verschillend is voor vrouwen en mannen. Waarbij de verwachting is gevormd dat de lagere sportdeelname van migranten, in vergelijking met autochtonen, nog lager is voor vrouwelijke migranten dan voor mannelijke migranten. In model 2 (tabel 3) is te zien dat dit niet geldt voor niet-westerse vrouwelijke migranten, zij verschillen niet significant van mannelijke niet-westerse migranten in hun sportdeelname. Maar de interactie tussen westerse migranten en geslacht blijkt wel significant te zijn ($p < 0,01$). Het effect van westerse migrant op sportdeelname is voor vrouwen 0,222. Als hierbij de sportdeelname van westerse vrouwelijke en mannelijke migranten wordt berekend, dan leidt dit tot een verschil in sportdeelname van -0,252 dagen per week. Vrouwelijke westerse migranten hebben namelijk een sportdeelname van -0,123 dagen per week⁴. En voor westerse mannelijke migranten geldt dat hun sportdeelname ligt op 0,129 dagen per week⁵.

Bij hypothese 4c was de verwachting dat migranten een lagere sportdeelname hebben dan autochtonen, dit is sterker voor vrouwelijke migranten. De resultaten laten zien dat de sportdeelname van westerse migranten significant hoger ligt dan die van autochtonen, maar dat voor vrouwelijke westerse migranten de sportdeelname wel lager ligt dan bij mannelijke westerse migranten. Bij niet-westerse migranten wordt er geen significant verschil gevonden tussen mannen en vrouwen in het effect van het zijn van niet-westerse migranten op sportdeelname. Dit leidt tot de conclusie dat hypothese 4c deels wordt bevestigd, alleen voor westerse migranten wordt deze bevestigd. Terwijl voor niet-westerse migranten geldt dat de hypothese niet wordt bevestigd.

Beperking

Vervolgens is er gekeken naar de invloed van de mate van een eventuele beperking op de sportdeelname. Het eerste model (tabel 2) laat zien dat met 1 unit op de schaal omhoog, de sportdeelname met 0,569 dagen per week afneemt. Deze verschillen zijn significant ($p < 0,001$). Onder controle van alle overige variabelen (model 4) blijkt dat deze afname nog een klein beetje groter wordt. Dan leidt iedere unit omhoog op de schaal tot een afname in sportdeelname van 0,571 dagen

---

⁴ Ingevulde regressieformule voor westerse vrouwelijke migranten ($-0,030*1 + 0,129*1 - 0,222*1*1 = -0,123$).

⁵ Ingevulde regressieformule voor westerse mannelijke migranten ($-0,030*0 + 0,129*1 - 0,222*0*1 = 0,129$).

per week ($p < 0,001$).

Voor de hypothesen geldt hier dat 5a wordt bevestigd. Bij hypothese 5a was de verwachtingen: Hoe ernstiger de beperking van personen, hoe lager de sportdeelname is. Dit blijkt ook uit de resultaten, iedere stap erger in de mate van de beperking zorgt voor een afname van ongeveer een halve dag in sportdeelname.

Leeftijd lijkt geen invloed te hebben op de relatie van de mate van een beperking en een mindere sportdeelname. Geen enkele interactie met leeftijd was significant, waardoor verondersteld mag worden dat het effect van de mate van een beperking op de sportdeelname niet verschillend is voor de diverse leeftijdsgroepen. Hieruit blijkt dat hypothese 5b verworpen kan worden, hier was de verwachting dat hoe ernstiger de beperking van personen hoe lager hun sportdeelname is en dat dit is sterker bij ouderen dan bij jongeren. Er is in dit onderzoek geen bewijs gevonden dat de invloed van de mate van een beperking verschilt naar leeftijd.

Subjectieve gezondheid

Ten slotte is als laatste individuele kenmerk gekeken naar de subjectieve gezondheid van personen en de sportdeelname. Uit model 1 komt naar voren dat personen met een minder goede subjectieve een lagere sportdeelname hebben dan personen met een goede subjectieve gezondheid. Hierbij ligt de sportdeelname van de eerste groep 0,385 dagen lager dan bij personen met een goede subjectieve gezondheid ($p < 0,001$).

Als er vervolgens de gemeentekennmerken en de significante interacties worden toegevoegd (model 4), dan is ditzelfde resultaat te zien. Deze resultaten zijn in overeenstemming met de eerder beschreven verwachting. Volgens hypothese 6 ligt de sportdeelname van personen met een lagere subjectieve gezondheid lager dan bij personen met een hogere subjectieve gezondheid. Deze hypothese kan volgens deze resultaten worden bevestigd.

4.2.2 Sportdeelname met gemeentekennmerken

Gemeentelijke uitgaven aan sport per inwoner

De uitgaven van een gemeenten aan sport (per inwoner) is het eerste kenmerk op gemeenteniveau waar een verband wordt verwacht met sportdeelname. Uit model 4 (tabel 3) blijkt dat de sportdeelname in een gemeente hoger ligt als er meer wordt uitgegeven aan sport en sportstimulering door de gemeente. De sportdeelname gaat met 0,001 dagen per week omhoog als de waarde van de

uitgaven met één unit omhoog gaat, dit is een significant resultaat ($p < 0,05$). Deze uitkomst is in lijn met de eerder genoemde verwachting vooraf. Hypothese 7 luidde ‘in gemeenten die relatief meer uitgeven aan sportaccommodaties en sportstimulering zal de sportdeelname hoger zijn dan in gemeenten die relatief minder uitgeven aan sport’. Dit blijkt ook uit de resultaten, dus deze hypothese kan worden bevestigd.

Stedelijkheid

Als eerste gemeentekenmerk is er gekeken naar de stedelijkheid van een gemeente en de invloed daarvan op de sportdeelname in de gemeente. De onderstaande resultaten zijn afkomstig uit model 4. In tabel 3 is te zien dat stedelijkheid inderdaad van invloed blijkt te zijn op de sportdeelname. Als een gemeente meer stedelijk is dan ligt de sportdeelname ook hoger. Bij iedere stap omhoog naar een meer stedelijke gemeente, stijgt de sportdeelname met 0,032 dagen per week ($p < 0,001$).

Deze resultaten blijken in overeenstemming met hypothese 8, hierbij was de verwachting dat ‘hoe groter de stedelijkheid in een gemeente, hoe hoger de sportdeelname in die gemeente’. Op basis van de gevonden resultaten kan deze hypothese worden bevestigd.

5. Conclusie en discussie

In deze thesis is onderzoek gedaan naar de verschillen in sportdeelname onder bevolkingsgroepen in Nederland en in hoeverre gemeentekenmerken hier een rol bij spelen. Dit naar aanleiding van de ambitie die is uitgesproken door het kabinet, om Nederland meer op de kaart te zetten als (top)sportland (TK, nr. 30234-25). Daarnaast benadrukt het kabinet ook steeds meer het belang van sporten voor de gezondheid. Het kabinet streeft naar een Nederlandse bevolking die fit en vitaal is, waarbij onder alle lagen van de bevolking een actieve en gezonde leefstijl is ingeburgerd (TK, nr. 30234-25). Hierbij is sport en bewegen net zo van belang als een gezonde voeding. Verder is in eerder onderzoek nog maar weinig gekeken naar het gemeenteniveau en de invloed daarvan op sportdeelname. In eerdere pogingen zijn wel afzonderlijke gemeente onderzoeken naar sportdeelname vergeleken (Hoekman & van der Dool, 2009), maar dit bleek niet heel makkelijk. Omdat die afzonderlijke onderzoeken te veel van elkaar verschillen. Daarom wordt in dit onderzoek een nieuwe poging gedaan om ook het gemeenteniveau mee te nemen in het onderzoek naar verschillen in sportdeelname.

Dit leidt tot een concrete probleemstelling over welke verschillen er bestaan tussen diverse bevolkingsgroepen en in hoeverre deze te verklaren zijn door individuele en gemeentekenmerken. Om deze vraag te beantwoorden is gebruikgemaakt van data uit de Gezondheidsenquête over de periode 2010-2015 en Iv3 data over de gemeentelijke uitgaven. In de Gezondheidsenquête staan onder andere gegevens over de sportdeelname en achtergrondkenmerken van personen. De Iv3 data geeft de gemeentelijke uitgaven (per inwoner) ten aanzien van sport, uitgaven aan onder andere sportaccommodaties en sportverenigingen.

De resultaten laten zien dat er wel degelijk verschillen bestaan in sportdeelname, zowel door individuele kenmerken als gemeentekenmerken. Zo blijkt uit de resultaten dat mannen een hogere wekelijkse sportdeelname hebben dan vrouwen. De gedachten hierachter dat sport vanuit het verleden alleen voor mannen was en dat dit beeld door de hedendaagse media nog steeds zo wordt vertoont, kan er toe leiden dat vrouwen iets achterblijven in hun sportdeelname. Bij ouderen ligt de sportdeelname lager dan bij jongeren, dit is in overeenstemming met eerder onderzoek waarin de gedachte werd uitgesproken dat ouderen eventueel gezondheidsbelemmeringen ervaren om te sporten (Hoogendoorn & de Hollander, 2017; Elling, 2013) en dat ze in een tijd zijn opgegroeid waarin sport een minder belangrijke rol speelde in het dagelijks leven (Hoogendoorn & de Hollander, 2017). Het blijkt ook dat hoger opgeleiden een hogere sportdeelname hebben dan lager opgeleiden, hierbij zou de theorie van Bourdieu (1986) over kapitaal opbouw een verklaring kunnen zijn. Het volgen van meer onderwijs kan ertoe leiden dat er een groter netwerk wordt opgebouwd, met meer hulpbronnen te beschikking, waardoor er meer mogelijkheden zijn en er meer steun is om te gaan sporten. Uit de resultaten komt ook naar voren dat niet bij alle migranten de sportdeelname lager ligt dan bij autochtonen. Alleen bij

niet-westerse migranten ligt de sportdeelname lager dan bij autochtonen, bij westerse migranten ligt de sportdeelname zelfs iets hoger dan bij autochtonen. Dit houdt in dat de gedachtegang dat migranten minder sportief kapitaal zouden hebben, minder kennis en vaardigheden met betrekking tot sporten, niet helemaal lijkt te kloppen. Dit lijkt alleen te gelden voor niet-westerse migranten. Daarnaast kan de theorie hierachter, dat niet-westerse migranten minder geïntegreerd zouden zijn in de Nederlandse samenleving en zo de Nederlandse sportcultuur minder overnemen, een verklaring kunnen zijn voor de gevonden verschillen. Hoe ernstiger de beperking van een persoon hoe lager de sportdeelname, dit is in overeenstemming met eerder onderzoek waarbij als voornaamste oorzaken worden aangegeven dat de faciliteiten niet altijd de mogelijkheid bieden voor personen met een beperking om te sporten (Darcy & Dowse, 2012). Daarnaast zou de begeleiding en informatie vaak niet voldoende zijn (Darcy & Dowse, 2010; von Heijden et al., 2013). Bij het laatste individuele kenmerk komt naar voren dat personen die vinden dat ze een slechte gezondheid hebben minder sporten dan personen die van mening zijn dat hun gezondheid goed is. Dit is in overeenstemming met de ‘social comparison’ theorie (Festinger, 1954), dat als personen met een lagere subjectieve gezondheid zichzelf vergelijken (met sporten) met iemand die een betere gezondheid heeft dan kan dit zorgen voor een daling van het vertrouwen in het eigen kunnen en het zelfbeeld. Daarnaast is het resultaat ook in lijn met de gedachtegang van Bandura over ‘self-efficacy’ (Pajares, 2003), hierbij draait het om het vertrouwen in de eigen capaciteiten en kunnen, dat zou bij personen met de mening dat ze een slechte gezondheid hebben lager zijn.

Ten slotte laten de resultaten ook zien dat gemeentekennmerken een rol spelen in de mate van sportdeelname. Zo blijken er verschillen te bestaan in sportdeelname wanneer er gekeken wordt naar de stedelijkheid van een gemeente. Hoe groter de stedelijkheid van een gemeente, hoe hoger de sportdeelname ligt in die gemeenten. De theorie hierachter lijkt te kloppen, dit was de ‘sport space’ theorie van Bale (2003). Deze houdt in dat de stedelijkheid van een plaats een belangrijke rol speelt in de inschatting van het sportaanbod, inclusief faciliteiten. Sportfaciliteiten zijn ervoor bedoeld dat burgers een mogelijkheid hebben om te sporten in de omgeving, hierdoor is het aantal personen of in dit geval adressen dat in de omgeving woont een belangrijke factor voor het sportaanbod.

Het andere onderzochte gemeentekenmerk lijkt geen duidelijk antwoord te geven op de vraag; in hoeverre deze verschillen in gemeenten samen met het lange termijnbeleid ten aanzien van sport in deze gemeenten? Er zijn in de multilevel analyse geen verschillen tussen gemeenten gevonden. Daarom zijn de onderzochte gemeentekennmerken als individueel kenmerk meegenomen en niet echt op gemeenteniveau. Op individueel niveau is er wel een verband gevonden tussen het lange termijnbeleid van gemeenten en de sportdeelname in deze gemeenten. Bij dit lange termijn beleid ten aanzien van sport is hier de invloed van de gemeentelijke uitgaven aan sport (per inwoner) onderzocht. Uitgaven zijn onderdeel van een lange termijnbeleid, omdat de resultaten ervan nooit direct zichtbaar

zijn. Daar kunnen soms maanden of jaren overheen gaan, voordat er iets zichtbaar is van de investering. Uit de resultaten in dit onderzoek blijkt dat in gemeenten die meer geld per inwoner uitgeven, aan onder andere sportaccommodaties en sportverenigingen, de sportdeelname hoger ligt dan in gemeenten die minder geld per inwoner uitgeven ten aanzien van sport. Dit komt overeen met de gedachte dat het aanbieden van goede en gevarieerde sportfaciliteiten zorgt voor een hogere sportdeelname (Hallman et al., 2011).

Bij het verrichten van dit onderzoek zijn een aantal beperkingen ervaren, deze kunnen in eventueel vervolg onderzoek worden verbeterd.

Ten eerste is er in dit onderzoek alleen gebruikgemaakt van wekelijkse sportdeelname, in het aantal dagen per week sporten. Het zou eventueel meer duidelijkheid geven over de verschillen als er meer onderscheidt kan worden gemaakt in de sportdeelname. Bijvoorbeeld de duur van de sportdeelname in uren. Een andere beperking is dat de dataset niet over alle jaren hetzelfde was. Door de jaren heen zijn er kleine aanpassingen geweest in de data, de vraagstelling en de manier van interviewen. Dit kan ertoe geleid hebben dat de gevormde schalen niet in alle jaren op dezelfde manier zijn gevormd. Hierdoor wordt de vergelijkbaarheid over de jaren lastiger. Daarnaast is een andere beperking dat bij sommige resultaten een te kleine groep personen overbleef na de selecties, over die groepen mochten geen uitspraken over worden gedaan. Deze resultaten mogen niet worden weergegeven in de tabellen en grafieken, omdat er dan de kans bestaat op het kunnen identificeren van een persoon. Ten slotte zouden er in vervolgonderzoek meer gemeentekennmerken mee kunnen worden genomen. Hierbij kan gedacht worden aan de afstand tot een sportfaciliteit of het aantal sportfaciliteiten per gemeente. Nu waren het alleen de stedelijkheid van gemeente en de uitgaven ten aanzien van sport, meer waren er niet beschikbaar met de data die gebruikt is.

Daarnaast zou er vervolgonderzoek gedaan kunnen worden naar aanleiding van de resultaten uit dit onderzoek. Zo zou in volgend onderzoek eventueel gekeken kunnen worden of er een onderscheidt mogelijk is naar jaren. Uit dit onderzoek blijkt dat het jaar waarin de vragenlijsten zijn afgenomen verschillen laten zien in sportdeelname. Daarom kan het van belang zijn om de data per jaar te analyseren, zodat er een mogelijke verschillen per jaar zichtbaar worden. Dit geeft een beter overzicht van trends in sportdeelname over de afgelopen jaren. Ook zou er in vervolgonderzoek gezocht kunnen worden naar een analysemethode waarin, net als in de multilevel analyse, het gemeenteniveau direct kan worden meegenomen. Hierdoor kunnen er ook uitspraken worden gedaan over de verschillen tussen gemeente in de mate waarin de bevolkingsgroepen verschillende sportdeelnames laten zien.

6. Beleidsadvies

Zoals in de inleiding al eerder besproken is, benadrukt het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport het belang van het combineren van beleidsvelden (TK, nr. 30234-54). Dit wordt gedaan omdat sommige beleidsvelden in elkaars verlengde liggen en elkaar kunnen beïnvloeden, in dit geval zijn dat de beleidsvelden sport- en beweegbeleid en gezondheidsbeleid en preventie. Voldoende bewegen en sporten kan leiden tot een gezondere leefstijl (Wendel-Vos, 2010). De overheid heeft zelf al een aantal interventies en projecten/trajecten bedacht om ervoor te zorgen dat alle groepen in Nederland voldoende gaan bewegen en sporten. Een van deze projecten is het programma ‘Sport en Bewegen in de Buurt’. Aan de hand van dit project zal een advies worden gegeven naar aanleiding van de gevonden resultaten in dit onderzoek.

Sport en Bewegen in de Buurt

Dit is een project dat in 2012 van start is gegaan, met als doel het sport- en beweegaanbod beter laten aansluiten op de lokale vraag zodat het een bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van een sportgewoonte en de volksgezondheid. Oorspronkelijk zou het project tot en met 2016 doorgaan, maar inmiddels is besloten om ermee door te gaan. Sport kan bijdragen aan een betere gezondheid, zo legt voldoende sporten een basis voor een gezonde leefstijl en verlaagt het de kans op hartziekten, diabetes en sommige vormen van kanker (Wendel-Vos, 2010). Hieruit blijkt al dat de beleidsvelden over sport en gezondheid van invloed kunnen zijn op elkaar.

Het gehele project wordt beschreven in het kamerstuk ‘programma sport en bewegen in de buurt’ (2011), deze wordt voor dit advies gebruikt als leidraad. Binnen het project heeft de gemeente een belangrijke rol, een soort regierol. De gemeente heeft er vaak goed zicht op waar in de gemeente behoefte is aan een bepaald sport- en beweegaanbod. Het kabinet investeert in samenwerking met de gemeenten en de sportsector in meer mogelijkheden voor burgers om te kunnen sporten en bewegen. Hiermee wil het kabinet ervoor zorgen dat burgers makkelijker kunnen sporten en bewegen, door bijvoorbeeld de combinatie te zoeken met werk of school. Hierbij kan gedacht worden aan sporten op of in de omgeving van het werk of school. Deze initiatieven zouden kunnen leiden tot het behalen van de ambitie van het kabinet om Nederland tot een sportieve en vitale samenleving te maken.

Een van de onderdelen van het project ‘Sport en Bewegen in de Buurt’ is de inzet van sportbuurtcoaches (of buurtsportcoach), deze komen voort uit een eerder project ‘Impuls brede scholen, sport en cultuur’. Een sportbuurtcoach is een persoon die in dienst is bij één werkgever, maar in twee werkvelden (bijvoorbeeld sport en onderwijs) werkzaam is⁶. Deze personen hebben als

---

⁶ Website: Sport in de Buurt (<http://www.sportindebuurt.nl/buurtsportcoaches/wat-zijn-buurtsportcoaches/>)

specifieke opdracht het organiseren van een sport- en beweegaanbod in de buurt en het zorgen voor een verbinding tussen sport- en beweegaanbieders en andere sectoren, zoals onderwijs of zorg. In het project ‘Sport en Bewegen in de Buurt’ bepaalt de gemeente in overleg met lokale sport- en beweegaanbieders en andere relevante partners waar de sportbuurtcoaches worden ingezet. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport helpt de gemeenten mee in de financiering van deze sportbuurtcoaches, dit omdat het grootste gedeelte van het budget van gemeenten ten aanzien van sport wordt besteed aan sportaccommodaties.

In dit project draait het om een lokale aanpak van het lokale sportaanbod. Waarbij gaat het om meer dan alleen lokale menskracht, zoals de sportbuurtcoaches. Hierbij kan gedacht worden aan trainingen geven over de eisen waar bijvoorbeeld een het beweegaanbod voor ouderen aan moet voldoen. Aanbieders van lokale sport of beweging worden klaar gemaakt, onder begeleiding, om een bijdrage te leveren aan het vergroten van het bereik van het lokale sport- en beweegaanbod. Hierbij is het gebruik maken van beschikbare ruimte een belangrijk onderdeel. De gemeente heeft hierin de regie, maar de lokale sport- en beweegaanbieders kunnen erop inspelen door het aanbod aan te bieden op verschillende locaties en uren. De ruimte moet zo nuttig mogelijk worden gebruikt, dit kan door in de avonden voor een andere doelgroep sport aan te bieden dan overdag. Een voorbeeld hiervan is: overdag sportaanbod voor ouderen in een verzorgingstehuis en 's avonds op diezelfde plek een andere vorm van sport voor buurtbewoners aanbieden.

Ook is er in dit project speciale aandacht voor het bereiken van personen met een handicap om ze aan het sporten of bewegen te krijgen. Voor kinderen in het speciaal onderwijs is er het programma ‘Special Heroes’. Hierbij wordt in overleg met scholen een sportstimuleringsprogramma ontwikkeld waarin verschillende takken van sport aan bod komen. Hierbij wordt allereerst de focus gelegd op het binnen schoolse aanbod, daarna wordt de focus verlegd naar het naschoolse aanbod en ten slotte ligt de aandacht op het structureel sporten bij een sportvereniging. Dit zorgt voor een stapsgewijze kennismaking met sport voor kinderen met een handicap, die uiteindelijk leidt naar zo zelfstandig mogelijk sporten bij een sportvereniging.

Aanbevelingen

Op basis van de resultaten uit dit onderzoek kan een advies worden gegeven ten aanzien van het project ‘Sport en Bewegen in de Buurt’. Het advies aan gemeenten en het ministerie van VWS is om vooral door te gaan met het project ‘Sport en Bewegen in de Buurt’, omdat er in het project al aandacht is om ervoor te zorgen dat alle groepen in de Nederlandse samenleving in de buurt kunnen sporten en bewegen, met speciale aandacht voor enkele groepen in de samenleving. Eventueel zouden er wel wat uitbreidingen van het project mogelijk zijn naar aanleiding dit onderzoek. Hieronder

worden een aantal eventuele uitbreidingen beschreven die gedaan kunnen worden naar aanleiding van dit onderzoek.

Allereerst kan er doormiddel van het project meer aandacht zijn voor sporten of bewegen op leeftijd. Uit dit onderzoek blijkt dat onder ouderen de sportdeelname lager ligt dan onder jongeren, dit zou kunnen komen door het feit dat met het ouder worden ook lichamelijke beperkingen komen die het moeilijker maken om te sporten. Maar dit hoeft niet te betekenen dat er helemaal niet meer gesport kan worden door de ouderen in de samenleving. Via het programma 'Sport en bewegen in de Buurt' kan ervoor gezorgd worden dat ouderen met andere, minder lichamelijke, sporten in aanraking komen. En dat dit ook op een locatie kan gebeuren die dichtbij is, zoals een verzorgingshuis of een buurtcentrum die in de avonden dan voor een andere leeftijdsgroep kan worden gebruikt. De sportbuurtcoach(es) zijn werkzaam is (zijn) bij ouderenzorg kunnen hierbij helpen door een verbindende schakel te zijn tussen de ouderen en de sportaccommodatie, waarbij zij kunnen ondersteunen in de samenwerking tussen de ouderenzorg en de sportaccommodatie.

Daarnaast zijn er ouderen die het fysiek niet meer aan kunnen om te sporten, maar dat wil niet zeggen dat ze niet (meer) kunnen bewegen. Een sportbuurtcoach die in dienst is bij een verzorgings- of verpleeghuizen zou ervoor kunnen zorgen dat er onder begeleiding eens per week of twee weken een spellenmiddag georganiseerd wordt om de ouderen nog enigszins in beweging te houden, hierbij kan gedacht worden een bal over tafel rond laten gaan of gezamenlijk een bal omhoog houden met een doek. Dan zijn de ouderen toch in beweging, maar kost het niet te veel lichamelijke inspanning.

Ten tweede zou er meer aandacht binnen het project geschonken kunnen worden aan verschillen sportdeelname tussen opleidingsniveaus. Er blijken in dit onderzoek opnieuw grote verschillen te bestaan tussen hoger en lager opgeleiden in hun sportdeelname. De lager opgeleiden hebben nog steeds een lagere sportdeelname dan hoger opgeleiden. Er moet nog meer aandacht komen in de lagere opleidingsniveau voor het belang van sport en de introductie of begeleiding om te gaan sporten.

Hierbij kan doormiddel van een sportbuurtcoach, in dienst van bedrijven met veel lager opgeleiden, een oplossing worden gezocht. De sportbuurtcoach zou ervoor kunnen zorgen dat er op het werk of in de buurt van het werk van lager opgeleiden meer mogelijkheden zijn om te sporten. Zo zou er eventueel een kleine fitnessruimte gemaakt kan worden in het bedrijf of een veldje naast het bedrijf kan worden aangelegd waar gevoetbald kan worden. Waarbij eventueel in overleg met de werkgever besloten kan worden om wellicht een bedrijfstoernooitje te organiseren, om ervoor te zorgen dat de werknemers toch hun beweging krijgen.

Ten derde wordt er in het project 'Sport en Bewegen in de Buurt' geen speciale aandacht gericht op etnische minderheden in gemeenten. Terwijl uit dit huidige onderzoek blijkt dat onder niet-westerse migranten een lagere sportdeelname heerst. Hierbij zouden sportbuurtcoaches kunnen worden ingezet om deze doelgroep van niet-westerse migranten te bereiken en om ze te stimuleren om te gaan sporten

en bewegen. Die zou kunnen door de buurtsportcoach in te schakelen die werkzaam is binnen het inburgeringstraject van migranten. Bijvoorbeeld de inburgeringscursus, een inburgeringsexamen is verplicht voor migranten, zodat er vanaf het begin af aan al aandacht wordt besteed aan het belang van voldoende sporten en bewegen. Voor migranten zou taal een barrière kunnen zijn om bepaalde hulp om te sporten aan te nemen, omdat ze niet goed begrijpen wat er wordt bedoelt. Als er in de inburgeringscursus al aandacht wordt besteed aan sporten en het belang ervan, dan kan het zijn dat niet-westerse migranten de stap kleiner vinden om te gaan sporten. Bovendien kan een sportbuurtcoach nog zorgen voor de begeleiding in het begin, zodat de migranten kunnen leren hoe het werkt en het daarna zelf kunnen oppakken.

Ten vierde zou er ook een uitbreiding kunnen zijn voor de personen met een beperking. Uit dit huidige onderzoek blijkt dat ook de mate van beperking invloed heeft op de sportdeelname. In het project 'Sport en Bewegen in de Buurt' wordt hier nog niet echt op ingespeeld. Er is vooral aandacht voor kinderen met een handicap of personen die aan het revalideren zijn, maar niet voor de mate van een beperking die inwoners eventueel hebben. Het kan makkelijker zijn om personen met een lichte beperking te introduceren met sporten en bewegen dan om personen met een iets ernstigere beperking aan te sporen om te gaan bewegen, in de mate waarin hun beperking dat toelaat. Voor de kinderen met een iets ernstigere beperking is meer begeleiding nodig en misschien ook voor een langere tijd.

Daarnaast zou een soortgelijke project als 'Special Heroes' ook opgezet kunnen worden voor andere leeftijdsgroepen. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat leeftijd geen rol speelt bij de invloed van een beperking op sportdeelname. Maar dat wil niet zeggen dat er voor de oudere personen met een beperking geen programma hoeft te worden opgezet. Dit zal dan op een andere manier moeten als bij de kinderen, omdat school er dan niets meer mee te maken heeft. Maar dit zou eventueel via begeleidende thuiszorg of de sociale werkplek gedaan kunnen worden. Bij personen met een beperking die begeleidend wonen, kan er vanuit een sportbuurtcoach op de begeleidende organisatie worden gezorgd voor kennismaking of begeleiding met sporten. Door samen met de begeleiding een kijkje te gaan nemen in een sportfaciliteit in de omgeving, ter kennismaking, en dan stapsgewijs ze daarmee in aanraking laten komen.

Ten slotte is er ook een verbetering van het project mogelijk als er gekeken wordt naar de stedelijkheid van gemeenten. Uit dit onderzoek blijkt dat de stedelijkheid van een gemeente invloed heeft op de sportdeelname in die gemeente. Naarmate de stedelijkheid toeneemt, neemt ook de sportdeelname toe. In minder stedelijke gemeenten ligt dan sportdeelname lager, dan in gemeenten die stedelijker zijn. Hier kan de gemeente, in het project 'Sport en Bewegen in de Buurt' op inspelen, door ook in de minder stedelijke gebieden te zorgen voor voldoende sportmogelijkheden (faciliteiten). Hierbij kan verder worden ingegaan op het zo nuttig mogelijk gebruik maken van de beschikbare ruimte. Zorg ervoor dat er een sportaccommodatie in de buurt is en laat daar verschillende groepen gebruik van maken. Zoals een buurtcentrum dat in de overdag een plek kan zijn voor ouderen om samen te komen

en te kletsen of te kaarten, maar in de avonduren kan er dan worden gesport. Dit is zeker ook in de minder stedelijke gebieden een uitkomst, minder verschillende accommodaties maar wel voldoende sportaanbod. Dit alles kan gedaan worden met behulp van een buurtsportcoach die in dienst is bij de gemeente, maar ook gericht is op sport. Deze kan een verbindende schakel zijn tussen de gemeente, met de financiering en beschikbare openbare ruimtes, en de sportverenigingen/accommodaties. Om in overleg tot een plan te komen voor de inrichting van verschillende ruimtes en de financiering daarvan.

Daarnaast kan het in minder stedelijke gemeenten van belang zijn om een onderzoek te doen onder de inwoners, om na te gaan wat zij zouden willen in hun gemeenten als het om sportaanbod gaat. Dit kan een concreter beeld geven over welke sporten of sportaccommodaties er nodig zijn in de gemeente.

Een voordeel van deze uitbreidingen is dat er meer aandacht komt voor het belang van sporten en bewegen bij de bevolkingsgroepen die achterblijven in de sportdeelname. Hierdoor kunnen verschillen met de andere groepen kleiner worden en het algemene sportniveau in heel Nederland omhoog brengen. Daarnaast kan het ook helpen bij de cohesie in wijken, omdat op bepaalde lokale sportlocaties meerdere groepen terecht kunnen om te sporten en zij zo ook meer met elkaar in aanraking komen. Dit kan ervoor zorgen dat eventuele conflicten of vooroordelen worden verminderd.

Het grootste nadeel van deze uitbreidingen is dat het vraagt om meer sportbuurtcoaches wat inhoudt dat er meer geld moet worden uitgegeven. Maar dat het niet garandeert dat het leidt tot meer sportdeelname onder de groepen die het het hardste nodig hebben. Het kan zijn dat gedurende de periode van hulp er inderdaad meer sportdeelname is, maar dat burgers er niet zelf mee doorgaan nadat de hulp ophoudt. Er kan sprake zijn van een tijdelijke effect.

7. Bijlagen

7.1 Factoranalyse

Tabel 4: Factoranalyse van items over een beperking

Items	Component 1
Gesprek volgen in groep van 3	0,861
Gesprek met 1 ander persoon	0,859
Ogen goed genoeg voor de kleine letters in de krant	0,921
Iemand op afstand van 4 meter herkennen	0,934
Voorwerp van 5 kilo, 10 meter dragen	0,942
Staan, bukken en iets van de grond oppakken	0,925
400 meter lopen zonder stil te staan	0,927
Eigenwaarde	5,805

7.2 Literatuur:

Boonstra, N., & Hermens, N. (2011). De maatschappelijke waarde van sport: een literatuurreview naar de inverdieneffecten van sport. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Botterweck, A., Frenken, F., Janssen, S., Rozendaal, L., de Vree, M., & Otten, F. (2001). Plausibiliteit nieuwe metingen algemene gezondheid en leefstijlen 2001. *Heerlen*: CBS.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In: J. Richardson (Ed.) *Handbook of theory and research for the Sociology of education* (p.241-285). New York: Greenwood.

Brassé, P. (1985). Jonge migranten en hun vrije tijd. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Instituut voor sociale integratie.

Broek, A. van den, & Tiessen-Raaphorst, A. (2010). 'Sport, cultuur en sociale cohesie'. In: F. Kemper (red.) *Samenspel . Studies over etniciteit, integratie en sport* (p. 25-43). Bennekom: NISB.

Coalter, F. (2007). A wider social role for sport: Who's keeping the score? London: Routledge.

Collard, D., & Pulles, I. (2015). Sportdeelname 2014. Utrecht: Mulier Instituut.

Collins, M., & Kay, T. (2003). Sport and social exclusion. Londen: Routledge.

- Darcy, S., & Dowse, L. (2012). In search of a level playing field: the constraints and benefits of sport participation for people with intellectual disability. *Disability & Society*, 28(3), 393-407.
- Dool, R. van den, & Tiessen-Raaphorst, A. (2015). Maatschappelijke ontwikkelingen. In: A. Tiessen Raaphorst (red.) *Rapportage sport 2014*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Eime, R.M., Harvey, J.T., Craike, M.J., Symmons, C.M., & Payne, W.R. (2013). Family support and ease of access link socio-economic status and sport club membership in adolescent girls: a mediation study. *International Journal of Behavior Nutrition and Physical Activity*, 10 (50).
- Elling, A. (2004). Bewegende beelden: sport, sekse en etniciteit. *Tijdschrift voor genderstudies*, 7(1), 44-57.
- Elling, A., & Knoppers, A. (2005). Sport, gender and ethnicity: practises of symbolic inclusion/exclusion. *Journal of youth and adolescence*, 34(3), 257-268.
- Elling, A. (2012). Sport: ook een vrouwenzaak. *Raffia*, 3, 3-6.
- Elling, A. (2013). 50-plussers en sport. Motieven, belemmeringen en blessures. Utrecht: Mulier Instituut.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations*, 7(2), 117-140.
- Glaeser, E.L. (2001). The formation of social capital. *Canadian journal of policy research*, 2(1), 34-40.
- Grant, B.C. (2001). 'You're never too old': beliefs about physical activity and playing sport in later life. *Ageing and Society*, 21(6), 777-798.
- Hallmann, K., Wicker, P., Breuer, C., & Schüttoff, U. (2011). Interdependency of sport supply and sport demand in German metropolitan and medium-sized municipalities: findings from multi-level analyses. *European journal for sport and society*, 8(1-2), 68-84.
- Hermens, N., Los, V., & Jansma, A. (2015). Sport4All: Normaal waar het kan en speciaal als dit moet. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Hoekman, R., Breedveld, K., & Kraaykamp, G. (2015). A landscape of sport facilities in the Netherlands. *International journal of sport and politics*, 8(2), 305-320.
- Hoekman, R., & van den Dool, R. (2009). Sportdeelname in grote stede: een wereld van verschil? 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.

- Hoekman, R., & van den Dool, R. (2015). Gemeentelijke uitgaven aan sport: een overzicht van de ontwikkelingen (2010-2015).
- Hoogendoorn, M. P., & de Hollander, E.L. (2017). Belemmeringen en drijfveren voor sport en bewegen bij ondervertegenwoordigde groepen. Bilthoven: RIVM.
- Hoyng, J., Roques, C., & van Bottenburg, M. (2004). *Sportdeelname in Nederlandse gemeenten. Kerngegevens sportdeelname*. ARKO Sports Media.
- Huang, J., van den Brink, H.M., & Groot, W. (2009). A meta-analysis of the effect of education on social capital. *Economics of education review*, 28(4), 454-464.
- Karusisi, N., Thomas, T., Méline, J., & Chaix, B. (2013). Spatial accessibility to specific sport facilities and corresponding sport practise: the RECORD study. *International Journal of Behavior Nutrition and Physical Activity*, 10 (48).
- Kenter, E., Crone, M., Gebhardt, W., Lottman, I., & van Rossum, M. (2013). Wat beweegt u? Een kwalitatief onderzoek naar de invloed van levensgebeurtenissen tijdens de ouderdom op het beweeggedrag van senioren uit Alphen aan den Rijn en Oegstgeest. Leiden: Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Noordelijk Zuid-Holland.
- Knop, P. de, Theeboom, M., Verlinden, T., & Puymbroeck, L. van (1998). Onder de sluier: islamitische migrantenmeisjes over sport. In: A. Buisman (Red.), *Jeugdsport en beleid* (pp. 148-171). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- NOC*NSF. (2009). Expertrapport Nederlandse sport naar Olympisch niveau: een nadere uitwerking van het sportgedeelte van het Olympisch Plan 2028.
- Pajares, F. (2003). Self-efficacy beliefs, motivation, and achievement in writing: a review of the literature. *Reading & Writing quarterly*, 19(2), 139-158.
- Rappaport, J. (1981). In praise of paradox: a social policy of empowerment over prevention. *American journal of community psychology*, 9(1), 1-25.
- Regenmortel, T van. (2002). Empowerment en maatzorg. Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede. In: J. Vranken, K. de Boyser, D. Geldof & G. van Menxel (Eds.), *Armoede en sociale uitsluiting, Jaarboek 2002*. Leuven/Leusden: Acco.
- Regenmortel, T van. (2009). Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg. *Journal of social intervention: Theory and practice*, 18(4), 22-42.

- Reimers, A.K., Wagner, M., Alvandines, S., Steinmayr, A., Reiner, M., Schmidt, S., & Woll, A. (2014). Proximity to sports facilities and sports participation for adolescents in Germany. *Plos One*, 9 (3).
- Rohantinsky, N., Goodridge, D., Rogers, M., Nickel, D., & Linassi, G. (2017). Shifting the balance: conceptualising empowerment in individuals with spinal cord injury. *Health & social care in the community*, 25(2), 769-779.
- Scheerder, J. (2004). Het sportgedrag van jongeren in relatie tot het ouderlijk sportkapitaal. *Vrijtijdstudies*, 22(4), 7-20.
- Stevens, T. (1999). Sport en sportgeschiedenis in Nederland. *Groniek*, (144).
- Stokvis, R. (2010) Sporters en niet-sporters. Habitus en motieven. In: A. Elling & F. Kemper (red.) *'Het kost veel tijd en je wordt er moe van'. Verklaringen voor sportdeelname en inzichten in de leefwereld van niet- niet-sporters* (pp. 29-39). Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Tiessen-Raaphorst, A., Verbeek, D., de Haan, J., & Breedveld, K. (2010). Sport: een leven lang. Rapportage sport 2010. Den Haag/'s-Hertogenbosch: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H. Mulier Instituut.
- Tiessen-Raaphorst, A (2015). Rapportage sport 2014. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tiessen-Raaphorst, A., & van den Dool, R. (2015). Sportdeelname. In: A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Rapportage sport 2014*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tweede Kamerstuk. (2009). Uitblinken op alle niveaus; kabinetsstandpunt bij het Olympisch Plan 2028. Nr. 30234-25. Verkregen via:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2009/07/06/uitblinken-op-alle-niveaus>
- Tweede Kamerstuk. (2009). Olympisch Plan 2028: Heel Nederland naar Olympisch niveau; plan van aanpak op hoofdlijnen. Bijlage nr. 26527. Verkregen via:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2009/05/07/olympisch-plan-2028>
- Tweede Kamerstuk. (2011). Programma Sport en Bewegen in de Buurt'. Verkregen via:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2011/11/14/aanbiedingsbrief-programma-sport-en-bewegen-in-de-buurt>
- Tweede Kamerstuk. (2014). Iv3-informatievoorschrift gemeenten en Gemeenteschappelijke Regelingen; verslagjaar 2015. Verkregen via:

<https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-binnenlandse-zaken-en-koninkrijksrelaties/documenten/regelingen/2014/11/27/iv3-informatievoorschrift-gemeenten-en-gemeenschappelijke-regelingen>

Tweede Kamerstuk. (2016). Voortgangsbrief Sport november 2016. Nr. 30234-150. Verkregen via:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/11/16/kamerbrief-over-voortgangsbrief-sport-november-2016>

Volker, B., Andriessen, I., & Posthumus, H. (2014). Gesloten werelden? Sociale contacten tussen lager- en hogeropgeleiden.

Von Heijden, A., van der Dool, R., van Lindert, C., & Breedveld, K. (2013). Beperkt sportief 2013: monitor sport- en beweegdeelname van mensen met een handicap. Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/ Arko Sports Media.

Warburton, D.E., Nicol, C.W., & Bredin, S.S. (2008). Health benefits of physical activity: the evidence. *Canadian medical association journal*, 174(6), 801-809.

Wendel-Vos, G.C.W. (2010). Wat zijn de mogelijke gevolgen van lichamelijke activiteit? In: *Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid*. Bilthoven: RIVM, 2010.

Woudstra, M. (2009). (Nooit) te oud om te sporten. Een onderzoek naar de betekenissen die ouderen geven aan de deelname aan sportactiviteiten (Master's thesis).

Zimmerman, M.A. (1995). Psychological empowerment: issues and illustrations. *American journal of community psychology*, 23(5), 581-599.